

Centrum judaistických studií Kurta a Ursuly Schubertových

Filozofická fakulta

Univerzita Palackého v Olomouci

Adam Venhuda

Šabatiánské hnutí na Moravě

Bakalářská práce

Olomouc 2022

Vedoucí bakalářské práce:
Tamás Visi, doc. Ph.D., M.A.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a uvedl v ní předepsaným způsobem všechny použité prameny a literaturu.

V Olomouci dne 2.5.2022

Poděkování

V první řadě bych rád poděkoval Tamási Visimu za jeho péči, kterou této práci věnoval. Děkuji za to, že to se mnou nevzdal a pomohl mi dovézt práci k jejímu cíli. Rád bych také poděkoval Kateřině Lapiszové za její užitečné rady a povzbuzení při psaní této bakalářské práce. Děkuji své mamince a sestře za jejich pevné nervy a chlácholivé řeči. Děkuji Pavlu Kocmanovi za drobnou konzultaci a další tipy na literaturu. Děkuji celé své rodině, bez níž by tato práce nevznikla.

Obsah

Úvod	5
1. Mesianismus.....	8
1.1. Šabtaj Cvi a šabatiánské hnutí	10
1.2. Mystika šabatianismu.....	14
2. Dějiny moravských Židů v dobách od roku 1648 do roku 1725	17
2.1. Historické pozadí Židů	17
2.2. Populace a její migrace.....	18
2.3. Židé a křesťané	20
2.4. Židé a šlechta	21
2.5. Politické uspořádání obcí na Moravě	23
2.6. Hospodářská činnost Židů	24
3. Šabatiánství na Moravě.....	27
3.1. Identifikace šabatiánců.....	29
3.2. Juda Hasid ha-Levi	31
3.3. Leibele Prossnitz.....	32
3.3.1. Jonatán Eibeshütz.....	34
Závěr	37
Použitá literatura.....	39
Primární literatura.....	39
Sekundární literatura.....	39
Seznam příloh.....	44
Přílohy.....	45
Anotace	46
Annotation.....	47

Úvod

Šabatianismus se na Moravě uchytil velmi dobře. I přes nedostatek pramenných zdrojů, zjišťujeme, že pro proroky vyznávající víru v Šabtaje Cvi, jakožto jejich mesiáše, byla Morava velmi pohostinným územím. Co bylo příčinou otevřenosti vůči šabatianismu na tomto území?

Tato práce si dává za cíl zjistit, které faktory podpořily skutečnost, že až do konce 18. století byl na Moravě velký hlad po mesiášském hnutí, kvůli čemuž se zde také neuchytilo hnutí chasidismu. Tuto tezi argumentuje Miller tím, že moravští Židé se obávali příchodu sekty, jakou bylo předtím právě šabatiánství, a posléze jeho frakce, frankismus. Neúspěch chasidismu v této oblasti vidí také ve velkém odlivu mladých mužů,¹ který nastal po ztížení místní demografické situace Habsburky vydanými familiantskými zákony. Ty vešly v platnost v roce 1726.

Jedním z důležitých zdrojů mého sledování raně novověkého světa bude Gerschom Scholem, který velký kus své akademické kariéry zasvětil rozkrývání významných stoupenců šabatianismu.² Jeho ceněné *opus magnum*, v angličtině nazvané *Sabbatai Ševi: The Mystical Messiah, 1626–1676*, je dodnes považováno za jedno ze stěžejních děl k tématu šabatiánství. Řada jeho publikací je již přeložena do češtiny. V rámci jeho práce budu rovněž čerpat z literatury o mesianismu. K jeho dílu tedy budu vždy přihlížet, ale budu zde čerpat i z děl pozdějších renomovaných judaistů.

Konkrétnímu tématu šabatiánství na Moravě se od první poloviny minulého století věnoval Gerschom Scholem, Jehuda Liebes, Paweł Maciejko a Miroslav Dyrčík. Budu tedy čerpat především z jejich studií. Pro opis historické situace 17. a 18. století použiji literaturu z pera Pavla Kocmana, Ludmily Nesládkové, Michaela Millera a dalších.

V jednotlivých kapitolách budeme sledovat nejprve krátký historický vývoj mesianismu, abychom lépe porozuměli „předchůdcům“ Šabtaje Cvi, jehož hnutí na Moravě bude tvořit ústřední téma této práce. Na Šabtajově životopise vyložím, jak došlo ke zrodu, vrcholu a pádu víry v jeho mesiášství. Pokusím se alespoň z části rekonstruovat, v co šabatiánci věřili, čím vybočovali z řad rabínského judaismu, zda myšlenky hlavních teologických protagonistů tohoto hnutí byly heretické a nastíním krátce i jejich vývoj. Poté se přesuneme na Moravu, kde

---

¹ MILLER, Michael L.. *Moravští Židé v době emancipace*. Přeložil Klára MÍČKOVÁ. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. Židé – dějiny – paměť, 2015. strana 55-59

² Viz. SCHOLEM, Gershom. *Kabbalah*. New York: New American Library. 1978.

budu zkoumat, jaké faktory mohly být činné, ať už pozitivně či negativně, pro pozdější šabatiánské hnutí.

V tomto ohledu nás bude zajímat šest segmentů, které se dají určit u libovolného období. Nejprve to bude historické pozadí, jak se na Moravě vyvíjely dějiny. S jeho pomocí se nám utvoří lepší obraz jejich minulosti. Potom se zaměřím na to, jak v dané době probíhala migrace a kde se usazovaly početnější komunity židovských uprchlíků. Neměl by nám však ujít i odchod zdejších usedlíků. Dále budu zjišťovat, jaký panoval vztah mezi křesťany a Židy v krátkém časovém období. Z toho si poodkryjeme symbiózní spojení Židů se šlechtou. Dále budu sledovat, čím se Židé mohli živit a jakou měli politickou hierarchii.

Všechny tyto výše řečené faktory nám pomohou lépe zrekonstruovat dobu, za níž šabatiánci na Moravě působili. To vše proběhlo v rozmezí od roku 1648, kdy se udál začátek krvavého povstání kozáků na Polsko-litevské unii, pod vedením atamana Bohdana Chmelnického, do roku 1725. Později uvádím odůvodnění výběru tohoto roku. Na závěr této práce nahlédneme do části informací, které se povedly vypátrat ostatním badatelům o šabatiáncích, pobývajících v námi vymezené době na Moravě.

Cílový bude přelom 17. a 18. století. K tomuto rozhodnutí vede čistě sporadický důvod. Autorovi se k tomuto období podařilo vypátrat větší množství informací. Jestliže chceme ustanovit fázi v šabatiánské chronologii, musíme nejdříve určit rané období. Za tuto ranou fázi po apostázi bychom mohli označit paradoxně vrcholné období této skupiny v letech 1665 až 1666. Časový úsek, na který se tedy budeme zaměřovat, bychom mohli označit jako střední post-apostatické období.

Tato práce by měla poskytnout širší a komplexnější úvod k historii hnutí Šabtaje Cvi na území Moravského markrabství v letech 1670-1725. Toto období je takto zvoleno z důvodu rozsahu této práce. Přičemž přibližně rok 1670 symbolizuje objevení Mordechaje Eisenstadta v Mikulově. A rok 1725 zase značí vlnu exkomunikací namířenou proti šabatiáncům.

Tato práce se tedy nebude věnovat událostem vzniklým po roce 1725, výjimku tvoří jen drobné zmínky o dožití postav zainteresovaných k šabatianismu a operujících na Moravě v době našeho časového výseku. Nebudu se zde tedy věnovat Jakobu Frankovi a jeho hnutí, které tvoří závěrečnou éru šabatianismu na Moravě.

Cílem této práce není uvést všechna jména hypotetických a potvrzených příznivců šabatianismu, ale spíše nalézt vhodné podmínky, za jakých zde toto mesianistické hnutí našlo na Moravě tak úrodnou půdu.

1. Mesianismus

Definice mesianismu má v judaismu poněkud problematické kořeny. O mesiáši není v Tóře ani v Tanachu explicitní zmínka.³ Výjimku tvoří pouze úryvky z Knih proroků, kde se sice přímo nemluví o eschatologickém mesiáši, ale jsou zde pasáže, které si může jejich čtenář takto vyložit. Jmenovitě jsou to knihy Izajáš, Ezechiel a Jeremiáš. Například v Izajášovi 45:1 se nachází pasáž: „Toto praví Hospodin o svém pomazaném, o Kýrovi [...]“⁴ Časové umístění, v němž je mesiáš jasně zmíněn, je až období Druhého chrámu zachycené v apokalyptické Knize Daniel.⁵

Židé od těchto dob věřili a často i očekávali, že se jim Bůh vyjeví v podobě mesianistické postavy, pomocí které je Bůh vykoupí z jejich poníženého stavu. Talmud mesiáše bohatě rozebírá. V Sanhedrinu se tak Talmud zabývá tím, pod jakými stanovisky má být mesiáš takto titulován. Mnoho ze středověkých talmudických učenců, včetně Mosese Maimonida tuto myšlenku rozpracovalo a zakotvilo tak představu o mesianismu v talmudickém učení. Maimonidův příspěvek ke zřetelně popsanému mesiáši se nalézá ve spisu *Hilkhot Melakhim Umilchamoteihem* v jeho Mishneh Torah. Maimonides je často citován a jeho slova jsou použita jako jeden z pilířů pro uznání Šabtaje Cvi jako mesiáše luriansko-kabalistickými učenci.⁶

V mesiášské teologii máme jako jeden ze základních konceptů pro víru v židovské vykoupění dvě mesiášské postavy, pocházející ze dvou rodů. Mesiáš z rodu Josefova je ta mesiášská figura, které je umírající a měla by zemřít v mesianistické katastrofě. Zemře, i když bojoval, ale nebude trpět. Podle Izajášova proroctví se na něj osud trpitele božího služebníka nevztahuje. Je vykupitelem, který nic nevykupuje, jen se v něm vykrystalizují síly pro konečný boj před vykoupěním. Jeho zničení představuje závěrečné zničení historie. Jeho osud se však diferencielně liší od druhé mesiášské figury, syna rodu Davidova. S ním je spjato celé utopické dění. On se má jevit, jako postava, se kterou přichází nový svět, představuje zcela pozitivní stránku tohoto komplexního fenoménu.⁷

---

³ WERBLOWSKY, R. J. Zwi. "Messianism in Jewish History." In *Jewish Society through the Ages*, edited by H. H. Ben-Sasson and Samuel Ettinger. New York, 1971. strana 30

⁴ *Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: český ekumenický překlad*, 2015. 19. (6. opravené) vydání. Praha: Česká biblická společnost. Strana 727

⁵ Tamtéž, strana 872-887

⁶ GOLDISH, Matt. *The Sabbatean Prophets*. Cambridge, Mass: Harvard University Press, 2004. strana 11

⁷ SCHOLEM, Gershom. *The Messianic Idea in Judaism And Other Essays on Jewish Spirituality*. New York: Schocken Books Inc., reprint 1995. strana 38-39

Předtím, než se dostaneme k popisu šabatiánského hnutí, je důležité, aby byl čtenář srozuměn s mesianismem jako takovým. V židovské tradici může mít označení mesiáš (hebrejským významem slova „pomazaný“) trochu posunutý význam oproti tomu, jak toto slovo vnímá křesťanská tradice. V obou těchto tradicích bylo (a nejspíše i bude) více lidí, jejichž chování jsme označili jako mesianistické. Proto nejprve ve zkratce představíme pár významných židovských pseudo-mesiášů⁸ vedoucích až k Šabtaji Cvi.

Když pomíneme Ježíše z Nazaretu, prvním a dodnes oslavovaným židovským hrdinou s mesianistickými rysy je Šimeon Bar Kochba, kterého jako mesiáše označil jeho druh, rabi Akiva.⁹ Jakožto vůdce protiřímského povstání z let 132-135 byl Šimeon Bar Kochba poražen a zabit při obléhání Betaru.

Podobné osudy čekaly i na ostatní, kteří se dočkali pojmenování pseudo-mesiáš. Dva perští „mesiáši“ zahynuli v boji. Další pseudo-mesiáš, který se pokusil vést izraelský lid ke spáse, byl muž zvaný David Alroy. Ten byl buďto popraven přímo perskou vládou nebo zrazen svými druhy, kteří jej popravili na vládní rozkaz. Svatá říše římská dalšího pseudo-mesiáše upálila a dalšího adepta na mesiášský post, Davida Reubeniho, postihla v historii negativně proslulá Svatá inkvizice. Dalšího ze zástupu, Šloma Molka, poslal sám císař pro upálení na hranici. Už zbývají jen dvě postavy, které stojí za zmínku. Jsou jimi kabalisté safedského kruhu (ke kterému se vrátíme v příštích podkapitolách). První z nich byl významný kabalista, po němž je pojmenováno celé odvětví kabaly, Jicchak Luria. Luria zemřel relativně mlád, ale stejně jako ostatní ve stádiu vleklého zklamání z nenaplnění svých mesiášských ambicí. Stejně tak skončil i jeho žák a věrný zapisovatel toho co učil jeho učitel, Chaim Vital^{10, 11}. Svého pomyslného vrcholu dosahuje židovský mesianismus v 17. století, kdy se v Jeruzalémě roku 1665 prohlásí za mesiáše Šabtaj Cvi. Po čase si získává největšího počtu následovníků od dob Bar Kochby.

Mesianismus dostal v letech safedského kruhu daleko dynamičtější spád. Podle učení Jicchaka Lurii se totiž nejedná pouze o doufání, že v dalekém budoucnu přijde mesiáš. Podle Lurianistické kabaly byl už skoro celý proces obnovy hotov a ono vykoupení nastane již brzy.¹²

---

⁸ Proti označení „falešný mesiáš“ se ohrazuje Pawel Maciejko, který se ve svém článku „Sabbatian charlatans: the first Jewish cosmopolitans“ tomuto výrazu podivuje. Jedná se pravda o protimluv. Zde budeme však užívat výrazu „pseudo-mesiáš“ pro jeho jednoznačnost a srozumitelnost.

⁹ LENOWITZ, Harris. *The Jewish Messiahs: From the Galilee to Crown Heights*. New York: Oxford University Press, 1998. strana 33

¹⁰ Zemřel na rozdíl od Lurii v pozdním stařeckém věku

¹¹ Tamtéž. Strana 4

¹² SCHOLEM, Gershom. *Kabbalah*. New York: New American Library. 1978. strany 244-245

Izrael jakožto *Eretz HaKodesh* hrála v židovské víře vždy podstatnou roli. Není proto až natolik zvláštní, že židovská tradice považuje za jednu z hlavních kvalit mesiáše kvalitu to, že přivede všechny Židy pod znovuobnovenou zemi jejich prapředků.¹³

Asi nejvýraznější rozdíl mezi křesťanským mesianismem a mesianismem v judaismu, je v jejich pojetí vykoupení. Zatímco křesťané jej považují za spirituální, okem neviditelný akt, který jde poznat jen duchovně, Židé tento koncept tradičně pojímají jako událost konající se veřejně, nikoliv tedy v nitru individuí. Je to něco, co nastane v materiálním světě a měli bychom to vnímat svými smysly.¹⁴

Abraham Miguel Cardozo, velmi důležitý šabatiánský kabalista, který přispěl šabatiánské nauce zejména po její teologické stránce, však šel ve svém pojetí ještě dál. Podle něj nestačí jen dvě mesiášské postavy, nýbrž potřebujeme ještě třetí postavu, která by mohla být ženského pohlaví. Díky svému původu mohl získat Cardozo ve Španělsku univerzitní vzdělání,¹⁵ které jej nejspíše dovedlo k demytizování šabatiánské teologie. Ve svých rozsáhlých spisech pojednává například o tom, že mesiáš není viděn jakožto součást božské světa.¹⁶

1.1. Šabtaj Cvi a šabatiánské hnutí

V Otomanské říši v přímořském městě Smyrna (jinak též zvaném Izmir) se do rodiny majetného obchodníka Mordechaje Cvi, narodil syn Šabtaj. Bylo to dne devátého v měsíci avu.¹⁷ Tento přesný den není jednoznačně jistý, mohlo totiž dojít k manipulaci.¹⁸ Šabtajovi bratři a otec byli zdatní obchodníci, on však již od mladého věku tíhl k Tóře a toužil se stát rabínem. Netrvalo dlouho a projevil se u něj osobitý talent pro náboženská studia a dal se na dráhu učence. Studoval pod místními *hachamim*¹⁹ Izákem de Albou a Josefem Escapou.²⁰ Ve věku ještě nedosažené dospělosti se stáhl do soukromí, pryč od svých učitelů a jako asketa sám začal studovat především *Zohar*, *Sefre ha-Kanah* a *Sefer ha-Peli'ah*.²¹ Pravděpodobně v této době

---

¹³ LIEBES, Yehuda. *Studies in Jewish Myth and Jewish Messianism*. Translated by Batya STEIN. New York: State University of New York Press, 1992. strana 93

¹⁴ SCHOLEM, Gershom. *The Messianic Idea in Judaism And Other Essays on Jewish Spirituality*. New York: Schocken Books Inc., reprint 1995. strana 21

¹⁵ Cardoso byl původem *converso* (španělský termín pro židy rozhodnuté zůstat na Iberském poloostrově i přes donucení ke konverzi po roce 1492)

¹⁶ GARB, Jonathan. *A History of Kabbalah: From the Early Modern Period to the Present Day*. Cambridge: Cambridge University Press, 2020. strany 72-73

¹⁷ *Tiša be-av* (den truchlení pro zničení obou Chrámů)

¹⁸ SCHOLEM, Gershom. *Kabbalah*. New York: New American Library. 1978. strana 246

¹⁹ rabínská elita

²⁰ SCHOLEM, Gershom. *Kabbalah*. New York: New American Library. 1978. strana 246

²¹ SCHOLEM, Gershom. *Sabbatai Ševi: The Mystical Messiah, 1626–1676*. Princeton: Princeton University Press. 2016 [Reprint ed.]. strana 115

tedy nestudoval nedávné kabalistické spisy rabiho Jicchaka Lurii ani od nikoho ze Safedu 16. století.²²

Scholem se ve své knize *Sabbatai Ševi: The Mystical Messiah* pojednává o tom, že rozklíčoval onu psychickou nemoc, kterou trpěl Šabtaj. Dle něj se jedná o maniodepresivní poruchu²³. Vyskytla se u něj již v mladém věku a přetrvávala až do jeho dospělosti. Ve své manické fázi často Šabtaj překračoval židovská ustanovení. Vzhledem k jeho dobrému rabínskému vzdělání a krásnému chorálovému hlasu, však získával i cenné kontakty. Tato činnost mu i jeho stoupencům zůstala jako ústřední motiv pro jejich hnutí. Naopak při své depresivní fázi se ubíral do ústraní, ve kterém praktikoval život v askezi. Tato léta strávil cestováním po velkých městech Osmanské říše a Egypta. I nadále však ve své manické fázi veřejně překračoval pravidla micvot. Ze Soluně byl vykázán po tom, co se chtěl oddat s Tórou.²⁴ Z této doby však nejsou žádné zmínky o jeho pozdější mesianistické aktivizaci. Během těchto cest měl Šabtaj často svou fázi, blížící se normě, a tak si díky svému výbornému vzdělání získával také respekt a konexe. Na nějaký čas mu bylo umožněno zůstat v rodném Izmiru, kde zažil svou hlubokou depresivní fázi. V roce 1662 se však rozhodl odjet do Jeruzaléma. Následně byl poslán do Káhiry a na pár let pendloval mezi těmito dvěma městy. Při svém pobytu v Egyptě se dostal do těsného kontaktu s tehdejší vůdcem zdejšího židovstva, Rafaelem Josefem Chelebim.²⁵ V této době uzavřel Šabtaj sňatek se Sárou, která byla dle svých výpovědí, přeživší sirotou po Chmelnického pogromech. Než dorazila do Káhiry, procestovala kus Evropy. Tehdy se začaly opět dostavovat stavy, kdy o sobě Šabtaj smýšlel jako o mesiáši.²⁶ Proslýchalo se, že Sára byla volnějším mravů, což také zapadalo do konceptu mesianistické skupiny tvořené kolem Šabtaje.²⁷

Následovalo období, kdy Šabtajovy občasné domněnky o vlastním mesiášství nabývaly „reálnějších“ kontur. Na konci jara roku 1665 se Šabtaj poprvé setkal s mladým uznávaným

---

²² GOLDISH, Matt. "Sabbatai Zevi and the Sabbatian Movement," in Jonathan Karp and Adam Sutcliffe, eds., *The Cambridge History of Judaism, Vol. VII: The Early Modern World, 1500–1815*. Cambridge: Cambridge University Press, 2018. strana 493

²³ SCHOLEM, Gershom. *Sabbatai Ševi: The Mystical Messiah, 1626–1676*. Princeton: Princeton University Press. 2016 [Reprint ed.]. strana 126

²⁴ SCHOLEM, Gershom. *Sabbatai Ševi: The Mystical Messiah, 1626–1676*. Princeton: Princeton University Press. 2016 [Reprint ed.]. strana 159

²⁵ GOLDISH, Matt. "Sabbatai Zevi and the Sabbatian Movement," in Jonathan Karp and Adam Sutcliffe, eds., *The Cambridge History of Judaism, Vol. VII: The Early Modern World, 1500–1815*. Cambridge: Cambridge University Press, 2018. strana 495

²⁶ SCHOLEM, Gershom. *Kabbalah*. New York: New American Library. 1978. strana 249

²⁷ Šabtaj má ovšem komplikovaný vztah také ke své sexualitě. V rozmezí mezi lety 1646 a 1650 kdy pobýval ve své rodné Smyrně, dvakrát vstoupil do svazku manželského. V obou těchto případech bylo však manželství zrušeno, protože nedošlo ke konzumaci manželství.

kabalistou, Nátanem z Gázy. Dostaly se k němu totiž zprávy o tom, že mladý učenec dává po zhlednutí stavu lidem *tikkun* a může tak ulevit jejich duši. Šabtaj ovšem netušil, že po společné kontemplaci Nátan usoudí, že v něm našel spásnou osobu, mesiáše. Nátan byl již v předešlých dobách obdivovatelem Jicchaka Lurii a jeho Safedského kruhu. V příští podkapitole si povíme, že měl Nátan k mesianistickým myšlenkám velmi blízko. Ve svém prozření se Šabtajem procestovali svatá místa v Jeruzalémě a Hebronu a probírali svoje vize a myšlenky.²⁸

Krátce poté slavil Nátan svátek Šavuot ve společnosti uznávaných rabinů. Po bujarém křepčení však omdlel, téměř mrtev a z jeho úst se ozval zvláštní hlas. Nátan byl v transu a kolem něj stojící zástup prohlašoval, že slyšel skrze jeho ústa promlouvat Boha a vzývat tak Šabtaje Cvi jako mesiáše. Brzy na to Šabtaj Cvi vystoupil a sám se za mesiáše (podpořen Nátanovým incidentem) prohlásil. Důležití rabíni přítomni u obou událostí se stali blízkými stoupenci Šabtajova mesianistického hnutí. Šabtaj je prohlašuje dvanácti princí dvanácti kmenů Izraele.²⁹ Nátan po této změně začal chrlit velké množství textů, které se následně staly základní četbou pro stoupence hnutí v jeho počátcích.³⁰ Nátanovy texty však nebyly prvním podnětem pro rozšíření tohoto hnutí. Byly určeny spíše jako teologická opora než jako příklad přesvědčení pro masu. Velkou pomoc pro hnutí znamenala spíše reputace Šabtaje, Nátana a rabinů, kteří byli svědky těchto dvou akcí. Šabtaj odcestoval do Jeruzaléma, kde předstoupil před zdejšího *kádího*³¹. I když o obsahu této události nejsou žádné záznamy, je s podivem, že z něj vyvázl Šabtaj živý. Tato událost také přispěla k řadám legend opředených kolem Šabtajovy mesiášské figury.³²

Jeruzalémský rabinát Šabtaje dal i přesto vyvést z města. Celá tato akce však znamenala velký úspěch. Ten byl podložen několika Nátanovými prorockými vizemi, které teologicky zpracoval a nechal je rozeslat víceméně všude po diaspoře, kde bylo trochu silnější židovské osídlení. Všude tak zavládlo nadšení z „pravého“ mesiáše. Diasporičtí Židé, přesvědčení o tom, že

---

²⁸ SCHOLEM, Gershom. *Kabbalah*. New York: New American Library. 1978. strana 249-250

²⁹ SCHOLEM, Gershom. *Sabbatai Ševi: The Mystical Messiah, 1626–1676*. Princeton: Princeton University Press. 2016 [Reprint ed.]. strana 222

³⁰ GOLDISH, Matt. "Sabbatai Zevi and the Sabbatian Movement," in Jonathan Karp and Adam Sutcliffe, eds., *The Cambridge History of Judaism, Vol. VII: The Early Modern World, 1500–1815*. Cambridge: Cambridge University Press, 2018. strana 496

³¹ Muslimský soudce

³² GOLDISH, Matt. "Sabbatai Zevi and the Sabbatian Movement," in Jonathan Karp and Adam Sutcliffe, eds., *The Cambridge History of Judaism, Vol. VII: The Early Modern World, 1500–1815*. Cambridge: Cambridge University Press, 2018. strana 497-498

vykoupení je už za dveřmi, začali prodávat své majetky a stěhovat se do Izraele. To vše v očekávání završení vykoupení.³³

V této době dosáhly Šabtajovy *ma'asim zarim*³⁴ svého nejvyššího bodu. Šabtaj například jedl nekošer jídlo, nepostil se, když měl a proklamoval, že nepotrvá dlouho a bude mít na hlavě korunu otomanského sultána. V prosinci roku 1665 Šabtaj připlul se svými nejvěrnějšími do Konstantinopole a byl zajat místními autoritami ze strachu z náboženských nepokojů. Na rozsudek čekal ve vězení do léta následujícího roku.³⁵

Další dopisy od antišabatiánsky laděných rabínů byly rozeslány větším komunitám v Otomanské říši. Pojednávaly o tom, že Šabtaj je vážná hrozba pro stabilitu zdejší židovské komunity. Na jejich základě dal velkovezír, Ahmed Koprülü, Šabtaje ještě před jeho příjezdem do Konstantinopole zatknout.³⁶

V září roku 1666 byl předveden před sultána Mehmeda IV. s tím, že si měl vybrat ze dvou možností. Čekala ho smrt nebo měl konvertovat k islámu. Šabtaj si zvolil konverzi, a tak oblékl turban na znamení změny své víry na Islám. Toto naprosto šokující a nečekané rozhodnutí pro jeho věrné následovatele znamenalo zásadní přelom pro jeho hnutí. Většina z jeho následovatelů se zřekla víry v Šabtaje a prohlásila ho falešným mesiášem. Pro ty, kteří zůstali věrni Šabtajovi, se zcela změnil charakter tohoto hnutí. Z veřejného mesiášského hnutí se tak stal utajovaný sektářský krypto-šabatianismus. Jeho následovatelé museli svou víru střežit jako tajemství, protože se jinak vystavovali osudu heretiků. Bylo tedy nutné, aby se na venek projevovali jako zbožní ortodoxní Židé a v soukromí věřili v Šabtajovo „pravé“ mesiášství.³⁷

Nátan procestoval velkou část Otomanské říše, aby udržel hnutí pohromadě. Vytvořil stále komplexnější a komplikovanější teologii. Často sliboval nová data vykoupení. Šabtaj stále prožíval svou maniodepresivní poruchu a osciloval tak mezi islámem a židovstvím. Nakonec dlouho trvající zvěsti o Šabtajově neschopnosti jednat jako pravý muslim, společně s jeho zvláštními skutky, vedly jeho dalšímu zatknutí. Vezír ho shovívavě přesunul do města Dulcigo

---

³³ MACIEJKO, Paweł. ed. *Sabbatian Heresy: Writings on Mysticism, Messianism, and the Origins of Jewish Modernity*. Waltham: Brandeis University Press, 2017. strana xiii-xiv (Úvod)

³⁴ Šabatianci užívali tohoto názvu pro Šabtajovy podivné mystické skutky, překračování halachy, atd.

³⁵ Tamtéž. strana xiii-xiv (Úvod)

³⁶ GOLDISH, Matt. "Sabbatai Zevi and the Sabbatian Movement," in Jonathan Karp and Adam Sutcliffe, eds., *The Cambridge History of Judaism, Vol. VII: The Early Modern World, 1500–1815*. Cambridge: Cambridge University Press, 2018. strana 499

³⁷ MACIEJKO, Paweł. *Mixed Multitude: Jacob Frank and the Frankist Movement, 1755-1816*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2011. strana 7

v Albánii na začátku roku 1673. Zde Šabtaj dožil a v relativním zapomnění zemřel roku 1676 ve věku padesáti let.³⁸

Šabatiánství po Šabtajově apostázi nabralo, zvláště v Turecku, synkretistickou formu sekty. Její pojmenování zní Dönme (turecký termín pro konvertity). Šabtajovi byli členové sekty věrní nejen po jeho apostázi, ale i jeho smrti v roce 1676. Tato skupina byla známá pro své orgiastické rituály.³⁹

Za vzor si Šabtajovu apostázi vzala také radikální skupina, která se z šabatianismu vyvinula, aby ho svým počínáním v 18. století završila. Frankismus, vedený Jákobem Frankem, v organizovaném duchu konvertoval ke křesťanství. Obě tyto sekty se navzájem ovlivňovaly.⁴⁰

1.2. Mystika šabatianismu

Podle židovské náboženské ortodoxie kabala sice vznikla z judaismu, svým dalším vývojem se ale ubírá jinou cestou. Tradiční kabala neodporuje judaismu a je tedy za jedno s jeho myšlenkou vícero vrstev čtení v Tóře. Někteří kabalisté byli přesvědčeni, že Tóra (jak ji známe dnes, už po staletí neměnnou s přísným dodržováním jejího opisu), není původní. Kvůli Adamově prvotním hříchu se nám zachovala jen její pozměněná verze. V původním předhříšném stavu člověka byla čistá, transcendentní Tóra. Po spáchání prvního hříchu nám byla odepřeno znát tajemství skrytá v „původní“ Tóře, byli jsme vykázáni do materiálního světa. Tóra, jak ji známe, je jen fragmentem, s mnohdy nejasnými náznaky. Tato přemítání nepožaduje bryskní smazání dnešní Tóry a náboženských zvyklostí přímo v tuto dobu. Mluví však o „budoucí Tóře,“ až nastane mesianistický věk. Šabatiánská mystika je v tomto radikálnější. Podle šabatiánské nauky se má už nyní odvrhnout judaismus podle „staré Tóry“ neboť příznivci této sekty smýšlí tak, že věk mesianismu už nastal a sice v podobě slov a činů mesiáše Šabtaje Cvi.⁴¹

Jak už jsme zmínili v Šabtajově životě, velikou roli v rozpoznání „mesianismu“ bylo jeho soustavné porušování daných židovských zvyklostí. Častou z těchto transgresí pro něj bylo například vyslovování Božího jména, což je přísně zakázáno rabínským právem.⁴² Tato aura

---

³⁸ GOLDISH, Matt. "Sabbatai Zevi and the Sabbatian Movement," in Jonathan Karp and Adam Sutcliffe, eds., *The Cambridge History of Judaism, Vol. VII: The Early Modern World, 1500–1815*. Cambridge: Cambridge University Press, 2018. strana 503

³⁹ Zatímco ortodoxní Židé se sektě vyhýbali, přetvřela tato skupina až do 20. století, kdy se podílela na sekularizace Turecka prostřednictvím Mladoturků

⁴⁰ GARB, Jonathan. *A History of Kabbalah: From the Early Modern Period to the Present Day*. Cambridge: Cambridge University Press, 2020. strana 74

⁴¹ SADEK, Vladimír. *Židovská mystika. 2.*, upr. vyd. Praha: Agite/Fra, 2009. Strana 148-150

⁴² SCHOLEM, Gershom. *Kabbalah*. New York: New American Library. 1978. strana 247

vychází z představ lurianské kabaly, ze které pochází i většinová inspirace Nátana, který z ní přejal spojení jako myšlenka exilu, vykoupení, duše, zla a mesianistickou ideu, tak aby s jejich pomocí vysvětlil Šabtajovu misi. Šabtajovy maniakální stavy, kdy překračoval židovská ustanovení, tak Nátan interpretoval jako součást jeho *tikkunu*, koncept přímo přejatý z lurianistických myšlenek.⁴³

Nenechme se však zmást. Učení Nátana z Gázy nebylo pouhou reinterpetací luriánské kabaly. Ve své knize *Sefer ha-Bri'a* (Kniha stvoření), jedné z nejdůležitějších nepublikovaných prací zabírajících se moderní kabalou, Nátan vytvořil velmi inovativní spletitou teologii pojednávající o tom, jak dva protipóly „světla“, z nichž jeden představuje Šabtaje a druhý zase chaos, proti sobě bojují.⁴⁴

Jedna z Cardozových hypotéz zní, že jsme měli být za hříchy Izraele všichni odsouzeni k osudu, který potkal *maranos*, k životu v konstantním popření sama sebe a své víry v Boha. Naštěstí díky boží milosti byl tento úkol přenesen pouze na mesiáše. A proto jen jeho duše je dostatečně silná na to, aby ustála tento osud, aniž by nikterak trčila.⁴⁵ Cardozo píše také o tom, že zatímco my, moderní Židé, křesťané a muslimové, uctíváme prvotní příčinu, měl by to být právě Bůh Izraele (podobně jako Cviho „osobní Bůh“) a ženská stránka šechiny, kdo společně stvořil tento svět a tím pádem jsou i zdrojem spásy.⁴⁶ Jeho kritici však ukazují, že spousta jeho myšlenek je až příliš zatížena křesťanským myšlením. Tvrdí, že zpracovával křesťanské koncepty a převáděl je do židovských kategorií. I přesto, že Cardozo za svého života často útočil na křesťanskou víru, jeho protivníci tvrdí, že se nedokázal plně zbavit své křesťanské výchovy.⁴⁷

Nakonec je ještě důležité zmínit jednu teorii z části převzatou z učení Jicchaka Lurii. Jedná se o teorii „vzdvžení padlých jisker“. Tato teze se stala zvláště populární v šabatiánských kruzích po Šabtajově neočekávané apostázi. Podle jejího uznávaného výkladu byl Izrael roztroušen mezi ostatní národy tak, aby mohl posbírat jiskry duší odkudkoliv. Židé se tedy měli

---

⁴³ GOLDISH, Matt. “Sabbatai Zevi and the Sabbatian Movement,” in Jonathan Karp and Adam Sutcliffe, eds., *The Cambridge History of Judaism, Vol. VII: The Early Modern World, 1500–1815*. Cambridge: Cambridge University Press, 2018. strana 496-497

⁴⁴ GARB, Jonathan. *A History of Kabbalah: From the Early Modern Period to the Present Day*. Cambridge: Cambridge University Press, 2020. strana 71

⁴⁵ SCHOLEM, Gershom Gerhard. *Hlavní proudy židovské mystiky*. Přeložil Martin MACHOVEC. Praha: Argo. Logos (Argo), 2017. strana 434

⁴⁶ GARB, Jonathan. *A History of Kabbalah: From the Early Modern Period to the Present Day*. Cambridge: Cambridge University Press, 2020. strany 73

⁴⁷ MACIEJKO, Paweł. ed. *Sabbatian Heresy: Writings on Mysticism, Messianism, and the Origins of Jewish Modernity*. Waltham: Brandeis University Press, 2017. strana 51

rozesít po celém světě a skrze své náboženské konání tak šířit božské světlo. Tímto konáním měli svět a jeho zbloudilé duše vyvést z temnoty. Když je tento proces téměř hotov, přichází mesiáš a nashromáždí poslední zbylé jiskry. Těmito činy mesiáš zbaví elementy zla své moci a sféry, čistoty a nečistoty tak od sebe navždy oddělí. Nátan z Gázy však tyto myšlenky upraví a posune je směrem, který jejich vyznění dodává na heretičnosti. Nátanovo pojetí se od lurianistického liší zejména v závěru. Nátan tvrdí, že když je židovské snažení neúčinné k tomu, aby byly jiskry vyzdviženy ze svých temných *kelipot* (schránek), jsou tady fáze velkého *tikkunu* a sice jde o snahu vyvést schované jiskry. K tomu, aby byly tyto jiskry získány ze svého zajetí, musí pro ně mesiáš sestoupit do sféry nečistých. A než nastane konec mesiášovi cesty, zlo nezmizí a vykoupení tak nemůže započít. Mesiášova apostáze je tedy naplněním nejtěžší části jeho mise. Vykoupení v Nátanově pojetí značí paradox, který je však jasně viditelný až po Šabtajově apostázi. Není to tedy otázka stálého a pozvolného procesu, jak o něm smýšlel Luria, ale jde o čin nepochopený nezainteresovanými lidmi a ve své podstatě nejvyšší obět' mesiášovu. Pro naplnění tohoto osudu se mesiáš nechá odsoudit za své skutky.⁴⁸

---

⁴⁸ SCHOLEM, Gershom Gerhard. *Hlavní proudy židovské mystiky*. Přeložil Martin MACHOVEC. Praha: Argo. Logos (Argo), 2017. strana 435

2. Dějiny moravských Židů v dobách od roku 1648 do roku 1725

2.1. Historické pozadí Židů

Ještě v dobách husitských válek dostal markrabě Albrecht Rakouský pověření od panovníka Zikmunda chránit Jihlavu před husity. Židé zde byli nařknuti ze spolčení s tábory a možnosti narušování křesťanské víry. Po opakovaných prosbách křesťanských měšťanů vydává v roce 1426 dekret na vyhoštění židovské populace z tohoto královského města. Po Albrechtově smrti nastupuje jeho patnáctiletý syn Ladislav Pohrobek. Ctil svého otce a kazatele Jana Kapistrána,⁴⁹ pod jejich vlivem v roce 1454 dal vykázat Židy z Brna, Znojma, Olomouce a Uničova. Následník vybraný po Ladislavu Pohrobkovi, Vladislav Jagelonský, dílo jeho předchůdců dokončuje, když v roce 1514 vyžene všechny Židy z Uherského Hradiště, čímž jsou všechny moravská královská města bez Židů.⁵⁰

Židé se usídlovali poblíž měst, ze kterých byli vyhnáni. Například v okolí Olomouce tak vznikají nová sídla a také již existující obce zažívají prudký nárůst souvěrců. Olomoučtí Židé se usídlili kupříkladu v Prostějově, Lošticích, Holešově či Lipníku nad Bečvou.

Poslední kapkou pro olomoucké křesťanské měšťany byly protižidovské proslovy známého středověkého kazatele Jana Kapistrána. Také ty vedly roku 1454 k vyhnání Židů z Olomouce. Část vyhnanců byla přijata rodem Pernštejnů do poddanského města Prostějova. Židé zde počali osidlovat jižní části opevněného města již počátkem 16. století. V Prostějově měli také vybudovanou synagogu a vlastní školu. Rod Pernštejnů vlastníci v této době město Prostějov si uvědomoval, jaké výhody skýtá židovská obec vzkvétající pod jejich správou. Židé měli tudíž povolen i obchod s obilninami, vlnou, ale také dobytkem a sukny. Vstup Židů do obchodní sféry ovládané do té doby křesťanskými měšťany způsoboval napjatou situaci, kterou pak museli Pernštejnové mírnit. Podle Plumlovského urbáře, pocházejícího z roku 1590, se například ukazuje, že několik křesťanských rodin žilo na území vyhraněném pro Židy, ale také obráceně. Židé zde měli ve vlastnictví několik selských sídel, což bylo až do roku vydání josefovského patentu poleženo zcela mimo panovnická nařízení.⁵¹ Za tuto výhodu si však Pernštejnové žádali od svých Židů dvakrát ročně malé jmění.⁵²

⁴⁹ Jinak známého pod pojmenováním „vymrskávač Židů“

⁵⁰ MILLER, Michael L.. *Moravští Židé v době emancipace*. Přeložil Klára MÍČKOVÁ. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. Židé – dějiny – paměť, 2015. strana 27-28

⁵¹ NESLÁDKOVÁ, Ludmila. „Židé na Moravě v novověku jako specifická kulturní, ... s. 105-106

⁵² Po prodeji zdejšího panství Lichtenštejnům, to bylo ještě dražší, ti si nárokovali ještě o 35 kop více

Na začátku 17. století se na Moravu snesla řada socio-ekonomických zlepšení. Počet obyvatel v židovských obcích se začal rozrůstat, což přimělo Židy rozšířit své pole působnosti z finančnictví také na řemeslnou výrobu a obchod. Tato rozšíření jejich rolí (podporovaná šlechtou) se ale nelíbila křesťanským cechovním společenstvím. Naopak s vládnoucí vrstvou tvořili Židé již od středověku sepjatý vztah a Habsburskou monarchii podporovali i během ničivé třicetileté války. Protože tato válka nejvíce vřela mezi protestanstvím a katolictvím, zůstali Židé pro jednou nezataženi do válečných sporů.⁵³

Přesto ani je neminulo často kruté plenění švédských vojsk. Na závěr třicetileté války nejvíce trpěla židovská menšina v městech jako Lipník nad Bečvou, Uherský Brod, Holešov a Kroměříž, kde roku 1643 zdecimovaly švédské jednotky téměř celé místní ghetto.⁵⁴

2.2. Populace a její migrace

Po třicetileté válce dochází v důsledku oslabení moci šlechty k vlně obměn, která se negativně projeví v nových zařízeních týkajících se Židů. Od roku 1650 vešel v platnost zákaz pro Židy usídlvat se na místech, na kterých před válkou (tedy před rokem 1618) nebyly hlášeny židovské domy. Toto částečné oslabení šlechty však nemělo na Moravu takový vliv jako na Čechy.⁵⁵

Toto ustanovení tak zde mělo spíše slabšího účinku, týkalo se pouze židovské obce v Hustopečích. Nově vzniknuvší obce za válečného období jako jsou Hranice na Moravě nebo již zmíněné Velké Meziříčí přečkaly válku bez újmy. Z Hustopečí byli Židé vykázáni v roce 1651.⁵⁶

V roce 1670 se k nám dostali utečenci z Vídně a Dolních Rakous. Své místa pobytu si našli zejména v Mikulově a Uherském Brodě. Jistá část se také usídlila v Břeclavi, kde pomohla k židovskému znovuosídlení (během třicetileté války zde židovská obec zanikla). Tato vlna nových židovských osadníků také pomohla zbudovat zcela novou židovskou obec Šafov. Tento

---

⁵³ I během ničivé třicetileté války podporovali Habsburskou monarchii. Válka však nejvíce vřela mezi protestanstvím a katolictvím, Židé tedy pro jednou zůstali nezataženi do těchto sporů.

⁵⁴ PĚKNÝ, Tomáš. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. Praha: Sefer. Judaika, 1993. strana 70

⁵⁵ NESLÁDKOVÁ, Ludmila. „Židé na Moravě v novověku jako specifická kulturní, ... s.106-107

⁵⁶ KOČMAN, Pavel. *Politické, hospodářské a sociální postavení Židů na Moravě v průběhu třicetileté války 1618-1648* [online]. Brno, 2020 [cit. 2022-02-13]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/eto2n/>. Disertační práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Tomáš KNOZ. Strana 93.

proces vznikání/zanikání židovských obcí se stal typickým pro konec 17. století a v 18. století po celou jeho dobu.⁵⁷

Židé byli jako jednotlivci pro úřady klasifikovatelní dle místa svého pobytu. Máme tudíž několik kategorií. Vedle Židů žijících v židovských obcích založených již před rokem 1618 (tzv. tradiční Židé), jsou tu také Židé a místa s jiným určením. Nehledě na to, že v roce 1650 byl vydán zákon, dle kterého se Židé nesmí usazovat v nových oblastech. Mohli žít pouze tam, kde se usídlili do roku 1618. Máme tzv. nájemné Židy (v německých pramenech jsou pojmenováni *bestandjuden*). Tito Židé měli pronajaté různé hospodářské objekty mimo tradiční obce. Židé měli ve zvyku se na takováto prostranství, mimo tradiční kehillot, usazovat i se svými rodinami. I když de facto patřili do některé s „tradičních obcí“. Již před necelými dvěma sty lety byla kategorie pro Žida, žijícího na konkrétním panství s písemným svolením vrchnosti, tzv. „usedlý Žid“. Protože Židé museli často provozovat podomní prodej a za svým živobytím cestovat, objevuje se také kategorie „cizí Žid“ (německy *fremde Juden*). Mezi usedlými Židy máme ještě jednu kategorii, a to jsou „ochranní Židé“ (německy *Schutzjuden*). Jsou to lidé, kteří se sice nenarodili v dané obci, ale získali zvláštní povolení od vrchnosti se zde usadit.⁵⁸ Za toto právo platili zvláštní finanční poplatky. A potom samozřejmě „dvorský Žid“ (německy *hoffjude*)⁵⁹, jehož koncepci blíže rozeberu v podkapitole Židé a šlechta.

Podobně šlechta jednala i v jiných městech na Moravě, například v Kroměříži, kde Židé spadali pod olomouckého biskupa. V průběhu třicetileté války směli Židé přijímat uprchlíky. Zvláště ke konci války byli totiž zle zdecimováni švédskými vojsky. V roce 1670 kdy byli Židé vyhnáni z Vídně, směli své souvěrce přijmout jako imigranty.⁶⁰

Ve městě Prostějově došlo po třicetileté válce, kdy ve městě zbylo jen cirká 500 Židů, k navýšení židovského obyvatelstva vlivem migrace. Nejvíce Židů přišlo z oblasti Polsko-litevské unie, odkud uprchli před řáděním Bohdana Chmelnického a jeho kozáků. Počet židovských obyvatel toho města ještě navýšila migrační vlna utečenců vyhoštěných z Vídně a Dolních Rakous v roce 1670, na úctyhodných 1393 osob, jak je uvedeno v úředních spisech

---

⁵⁷ KOCMAN, Pavel. „Mezi vrchností, křesťany a vlastní obci – prostor k životu a podnikání v 17. století na několika příkladech z Jihomoravských židovských obcí“. *Judaica Bohemiae*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2011. Vol. 46. strana 297

⁵⁸ Tamtéž, strana 297

⁵⁹ Tamtéž, strana 297-298

⁶⁰ NESLÁDKOVÁ, Ludmila. „Židé v moravských poddanských městech od třicetileté války do konce 18. století.“ In: *Královská a poddanská města od své geneze k protoindustrializaci a industrializaci. Sborník příspěvků z mezinárodního odborného symposia uspořádaného ve dnech 5. - 6. října 2001 v Příboře*. Ostrava : Filozofická fakulta OU a Okresní vlastivědné muzeum Nový Jičín, 2002. strana 287

z roku 1713.⁶¹ Křesťanské obyvatelstvo bylo prý tak zdecimováno, že v posledních letech války tvořili Židé většinu zdejšího obyvatelstva.⁶²

Šlechta je vedena k pozvání Židů na své osiřelé panství. Cílem bylo znovuosídlení měst, kde před válkou tato minorita usídlena nebyla. Tento krok nám velmi dobře ilustruje počátek židovského osídlení ve Velkém Meziříčí. První zmínky o Židech sahají do počátku třicetileté války.⁶³

2.3. Židé a křesťané

Prostějovští Židé neutržili za třicetileté války tak valné ztráty jako jejich křesťanští sousedé. To se ukázalo ve stížnosti z roku 1644. Plumovští Židé byli obviněni z prozrazení skrýše nájezdnému vojsku, se kterým měli údajně i obchodovat.⁶⁴ V průběhu války za zdejší rekatolizaci působili katoličtí kněží se zvýšenou ostražitostí a snažili se zesílit kontrolu nad židovskými obcemi.⁶⁵

Velké Meziříčí utrpělo těžké ztráty průchody vojsk, město bylo zbídačené. Na konci třicetileté války v roce 1646 stihl město mor. Roku 1649 zchudlé město koupil hrabě Rudolf z Kounic, který měl ovšem finanční potíže. Obyvatelstvo svého města tak požádal o podporu místní ekonomické situace a o dosazení Židů do chátrajících domů ve městě. Těmto Židům daroval řadu zvýhodňujících ústupků, aby zvýšil zájem o jejich přestěhování se do města. V dobovém intervalu padesáti let byl tak počet židovských osadníků zvětšen z původních 3 až na 32. Noví židovští obyvatelé přicházeli z Moravy, Čech, ale také z polského království. Prameny však nehovoří o přistěhovalcích z Rakous. Obydlí získávali finanční dohodou s hrabětem Kounicem a s místními křesťany. Zdejší křesťané nebyli úplně zadobře s židovským skupováním domů. Dlouhodobá částečně nucená spolupráce těchto dvou komunit vedla k velmi složitému propletení úředních vztahů. A tak se stávalo, že křesťané bydleli v židovské ulici a naopak.⁶⁶

Do 17. století neměli Židé v poddanských městech jasně ohraničenou část, kde směli bydlet. Měli své kolonie, které ovšem nebyly jasně odděleny od křesťanských částí města. Jejich domy tak mohly být, a byly stavěny i mimo vyhrazený prostor. Jak dokládá příklad z Velkého

---

⁶¹ KLENOVSKÝ, Jaroslav. *Židovské město v Prostějově*. Prostějov: Muzeum Prostějovska v Prostějově, 1997. strana 9

⁶² NESLÁDKOVÁ, Ludmila. „Židé na Moravě v novověku jako specifická kulturní, ... strana 106

⁶³ NESLÁDKOVÁ, Ludmila. „Židé na Moravě v novověku jako specifická kulturní, ... s. 104

⁶⁴ NESLÁDKOVÁ, Ludmila. „Židé na Moravě v novověku jako specifická kulturní, ... s. 106

⁶⁵ NESLÁDKOVÁ, Ludmila. „Židé na Moravě v novověku jako specifická kulturní, ... s. 106

⁶⁶ ŠTINDL, Martin. „Usazování Židů ve Velkém Meziříčí ve druhé polovině 17. století“ In: *Židé a Morava: sborník příspěvků z konference konané v říjnu 1994 v Kroměříži / Kroměříž* : Muzeum Kroměřížska, 1995. strany 35-46

Meziříčí uvedený výše. Ve větších městech však už bývají židovské domy na jim vyhrazených ulicích, zvaných „židovské ulice“. Výjimku tvoří jen židovská obec Mikulov, kde je utvořeno čistě židovské sídliště, tedy ghetto. O tomto místě se v pramenech z druhé poloviny 17. století hovoří jako o *Judenstadt*.

O ghettu jako takovém můžeme mluvit až v prvních desetiletích 18. století, kdy se v rámci úředně vedených separací muselo křesťanské obyvatelstvo oddělit od židovského. Vzájemný vztah těchto dvou obcí se odvíjel podobně jako v celém raném novověku od jejich vztahu s vrchností. Jejím prostřednictvím se řešily většinové problémy, které se mohly vyskytnout v rámci soužití těchto dvou obcí. Týkalo se to záležitostí od provozování řemesel, až přes dohody na společné obraně města. Křesťané a Židé tak pobývali v těsné blízkosti, spolupracovali jen když je k tomu dohnaly vnější okolnosti či to bylo požadováno šlechtou. Většinou byli Židé křesťanskou majoritou jen nuceně trpěni. Kdykoliv se ovšem naskytl příležitost svých sousedů se zbavit, byli i měšťané aktivně pro, aby Židé odešli. Z této době však neznáme žádné zmínky o násilných vyhoštěních Židů jejich křesťanskými sousedy.⁶⁷

Nesmíme opomenout také pogromy. Například v Prostějově se udál v roce 1683, kdy se úřady a církve snažily o násilnou konverzi místních Židů. Veřejně byli oběšeni dva Židé.⁶⁸ Ve stejném roce se udál i pogrom v Uherské Brodě vedený uherskými kuruci.⁶⁹

Pro ilustraci, jakou měrou byli Židé častováni při svých vrchností povolených návštěvách jarmarku, uvádím citaci přejatou z brněnské radní protokolární knihy z roku 1675:

„*Abraham Bisentzer, mikulovský Žid, žádá brněnský magistrát, aby byl do města v době jarmarku vpuštěn bez složení poplatku a aby nebyl – jak se to obyčejně děje – častován bitím.*“⁷⁰

2.4. Židé a šlechta

Na Moravě podobně jako v jiných zemích Evropy směli Židé obývat křesťanskou půdu jen jakožto tzv. *svědecký lid*, na základě usnesení středověkých církevních koncilů. Spadali však

---

⁶⁷ KOCMAN, Pavel. „Židé v moravských městech a městečkách ve středověku a v raném novověku.“ In: *Města ve středověku a raném novověku jako badatelské téma posledních dvou desetiletí: stati a rozšířené příspěvky z 30. vědecké konference Archivu hlavního města Prahy, uspořádané ve dnech 11. a 12. října v Clam-Gallasově paláci v Praze / Dolní Břežany* : Scriptorium, 2013. strana 436-437

⁶⁸ KLENOVSKÝ, Jaroslav. *Židovské město v Prostějově*. Prostějov: Muzeum Prostějovska v Prostějově, 1997. strana 5

⁶⁹ Viz. SOUKUPOVÁ, Magdalena. *Masakr v Uherském Brodě, 1683*. 2014, 59 s. (108 185 znaků). Diplomové práce. Univerzita Palackého, Kabinet judaistiky. Vedoucí práce Marie Krappmann.

⁷⁰ NEZHODOVÁ, Soňa. *Židovský Mikulov*. V Brně: Matice moravská, 2006. Knižnice Matice moravské. Strana 37

přímo pod patronát zdejšího panovníka, tzv. *servi camarae regia*.⁷¹ To jim zaručovalo i jistá zvýhodnění a částečnou autonomii, pokud vezmeme v potaz mnoho restrikcí týkajících se vlastnictví nemovitostí⁷², výběru povolání a finančních povinností. Mezi běžnými poddanými bujel i nadále výrazný antijudaismus, ale panovník (později i šlechta) si začali uvědomovat, jaké výhody může pod jejich nadvládou tato minorita skýtat. A tak se Židé stali nepostradatelnou „komoditou“. Židé se svým panovníkem/šlechticem tak utvořili symbiózní vztah, ze kterého tak i Židé těžili ve znamení rozkvětu a postupném rozrůstání svých obcí.⁷³

Ve Velkém Meziříčí také nacházíme dvorní Židy. Dochované zmínky o jejich aktivitách skrze šlechtu však hovoří jen o finančních dohodách uzavřených mezi oběma stranami. Dozvídáme se, že nejsou nikterak neobvyklé. Každý z význačnějších šlechtických rodů jako jsou Ditrichštejni, Lichtenštejni i Kounicové mají své dvorní Židy, s nimiž vykonávají určité finanční transakce. Například v případě Kouniců víme, že měli styky s Židy, protože v roce 1676 dostává Žid Abraham Levi od Ferdinanda z Kounic dům za „mnohé věrné, platné a prokázané služby“.⁷⁴

Dvorních Židů se však také týkaly omezení například na nejvyšší stanovený počet židovských domů v obci. K tomu se pojí další zmínka z Velkého Meziříčí. Jednalo se o nástupce dvorného Žida Abrahama Leviho Hiršla Zeisla. Ten na počátku 18. století dostává za své služby od hraběte Arnošta Františka tři pustá místa. V roce 1707 svůj majetek ještě rozšiřuje, s ohledem na stanovený zákon už zde ale nesmí vystavět další židovský dům.⁷⁵

Máme dochované zprávy i o tom, že šlechta sama se snažila o založení židovské obce. V roce 1655 hrabě z Náchoda a majitel obce Miroslavi, zažádal císaře o povolení zřídit 20 domů pro židovské osadníky v nově vzniklé obci Lysice.⁷⁶ Povolení bylo přitom v rozporu se zákazem z roku 1650 o zakládání nových židovských obcí.⁷⁷

---

⁷¹ NESLÁDKOVÁ, Ludmila. „Židé na Moravě v novověku jako specifická kulturní, sociální a reprodukční minorita.“ In: *Slezský sborník = Acta Silesiaca : čtvrtletník pro vědy o společnosti*. Opava: Slezský ústav Slezského zemského muzea 100, č. 2, 2002. s. 103

⁷² Židé například nesměli vlastnit nemovitosti mimo vymezenou židovskou čtvrť

⁷³ Často také mohli přijímat své souvěrce migrující z pogromem stížených okolních zemí

⁷⁴ ŠTINDL, Martin. „Usazování Židů ve Velkém Meziříčí ve druhé polovině 17. století“ In: *Židé a Morava: sborník příspěvků z konference konané v říjnu 1994 v Kroměříži / Kroměříž* : Muzeum Kroměřížska, 1995. strana 43

⁷⁵ Tamtéž, strana 43

⁷⁶ KOČMAN, Pavel. „Vztah šlechty a židů na Moravě v raném novověku“. *Šlechticův žid – žid šlechticem: židovské elity a židovská šlechta v novověku a moderní době*. První vydání. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2015. strana 24

⁷⁷ KOČMAN, Pavel. „Mezi vrchností, křesťany a vlastní obcí – prostor k životu a podnikání v 17. století na několika příkladech z Jihomoravských židovských obcí“. *Judaica Bohemiae*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2011. Vol. 46, strana 296

Ferdinand III. společně s jeho synem a nástupcem Leopoldem I. byli nuceni mistrně balancovat mezi šlechtou a stavy. Šlechta bývala často z obchodních hledisek pro jejich shovívavou židovskou politiku, zatímco stavům museli činit různé ústupky.

Příchod systému, který historici pojmenovali úřední antisemitismus se dá datovat přibližně do vlády Leopolda I. Restrikce měly umenšit nebo rovnou eliminovat židovský vliv na země Koruny české, potažmo tedy i na Markrabství moravské. Ony střetávající se zájmy vrchnosti a stavů však nevedly jednoznačně k právně ukotvenému řešení. Za Leopolda I., ani za vlády jeho nástupců, Josefa I. a Karla VI., nebylo potřeba nějakých radikálních řešení. Za vlády Karla VI. však vznikl tzv. familiantský zákon, který udával stanovený počet familiantských míst na daném území. Pro Moravu bylo stanoveno 5106 takovýchto míst.⁷⁸

Období úředního antisemitismu se samozřejmě týká i šlechty. Na popud nově vznikajících opatření dávala vrchnost různé sankce. Například v Ivančicích roku 1721 vydal Antonín Florian z Lichtenštejna nařízení v němž mimo jiné zakazoval svým Židům vlastnictví domu, dobytka, zahrady, nesměli ani ubytovávat žádné potulné Židy apod.⁷⁹

2.5. Politické uspořádání obcí na Moravě

Na Moravě se za tendence vzrůstání židovských obcí a jejich těsných vztahů s místní šlechtou začíná v polovině šestnáctého století více upevňovat schéma pro náboženská stanoviska. Vzniká tak pozice zemského rabína a samotný zemský rabinát dostává své trvalé místo ve věhlasné židovské obci Mikulově. Zemský rabín měl rozhodující slovo ve věcech náboženských a právních a zastřešoval moravské obce, které se řídily jednotnými a závaznými statuty. Jejich ustanovení v 311 bodech byla přijata v roce 1651. Obsahovala všechny stránky halachického života židovské obce. Před tímto ustanovením se konaly koncily, na kterých rabíni vyslání židovskými obcemi po celé Moravě navrhovali, co v pozdějších *Šaj takanot*⁸⁰ bude stát.⁸¹ Zemský rabinát tak tvořil jakousi vyšší židovskou samosprávu. Místní obce, *kehilot*, ji přijali jako nejvyšší zákonodárný úřad moravského židovstva. *Vaad ha-medina*, zemská rada, se scházela co tři roky, a projednávala všechny možné okolnosti týkající se moravského

⁷⁸ KUDĚLA, Jiří. „Poznámky k dějinám židů v habsburské monarchii v 16.–19. století.“ In *Folia Historica Bohemica* 16, Praha: Historický ústav, 1993. strana 26

⁷⁹ NESLÁDKOVÁ, Ludmila. „Židé v moravských poddanských městech od třicetileté války do konce 18. století.“ In: *Královská a poddanská města od své geneze k protoindustrializaci a industrializaci. Sborník příspěvků z mezinárodního odborného symposia uspořádaného ve dnech 5. - 6. října 2001 v Příboře*. Ostrava : Filozofická fakulta OU a Okresní vlastivědné muzeum Nový Jičín, 2002. strana 291

⁸⁰ Název je odvozen od celkového počtu dohodnutých bodů těchto statut (*šaj*=311)

⁸¹ NESLÁDKOVÁ, Ludmila. „Židé na Moravě v novověku jako specifická kulturní, ... strana 105

židovstva. Toto shromáždění se kvůli konkurenci kehil muselo pokaždé konat v jiné židovské obci.⁸²

Morava, hebrejsky *Medina*, byla rozdělena do tří provincií, *galil*. Každá z těchto provincií byla zastoupena dvěma staršími, rašej ha-galilot, přičemž tito starší zároveň byli i v širší radě, rašej ha-medina, které předsedal zemský rabín, německy Landesrabbiner, hebrejsky rav medina. Tato hlava zemského rabinátu tak autoritativně dohlížela na koncily, které mohly být dvojího charakteru. Buď to mohl být malý koncil se šesti rašej ha-galilot, nebo se jednalo o velký koncil, na kterém se scházeli zástupci všech obcí. Velký koncil se konal vždy jednou za tři roky. Poslední velký koncil se konal v roce 1748. Na postu zemského rabína se vystřídala taková jména jako rabi Jehuda Löw ben Becalel, rabi Menachem Leib Krochmal, rabi Jom Tov Lipmann Heller, rabi David Oppenheim, rabi Gabriel ben Juda Loew Eskeles a mnozí další.⁸³

Nejspíše také proto souběžně s nařízením a po změnách, které s sebou přinesla třicetiletá válka, vznikl u moravského židovstva popud k většímu sjednocení. Toto ustanovení nevzniklo jen z potřeby a vnějších tlaků. Židé přemýšleli o fungující infrastruktuře svých obcí už řádnou dobu. Vzniká tedy Moravský zemský rabinát. Židé i přes obstrukce panovníka a čím dál více sílící úřední antisemitismus, stále hrají důležitou hospodářskou roli a jsou nedílným atributem místní ekonomiky. Nenechme se však unést, i na Židy měla válka dosti devastační účinky.

2.6. Hospodářská činnost Židů

Jak už jsme si řekli výše, Židé hráli v Moravském markrabství důležitou roli v jeho ekonomickém růstu. Jak už napovídá často zmiňovaný fakt, že „každý Žid se živil jako lichvář“, je jen polopravdou. Jen velmi málo Židů se ve skutečnosti mohlo věnovat půjčování peněz jakožto hlavnímu zdroji své obživy. Je třeba zmínit, že řada dluhů vznikla často jako nedoplatek z finančních transakcí, které Židé vedli. Většina z nich si musela osvojit buďto nějaké řemeslo nebo obchodovat s něčím mimo dané oběživo. Židé se živilo ve velké míře jako obchodníci. Obchodovali s drobným kramářským zbožím, nejčastěji tak chodili od domu k domu a zde nabízeli své produkty. V tomto oboru byli velmi úspěšní, což se často nelíbilo křesťanským cechům. Pokusili se tedy židovské hauzírování regulovat, jenže neúspěšně. Židé zdatně obchodovali také za hranicemi Moravského markrabství. V oblastech sousedících s Moravou máme doložené zmínky o obchodech proběhlých s moravskými Židy. Toto židovské působení

---

⁸² MILLER, Michael L.. *Moravští Židé v době emancipace*. Přeložil Klára MÍČKOVÁ. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. Židé - dějiny – paměť, 2015. strana 33

⁸³ JELINEK, Yeshayahu. LAMED, Meir. „Moravia“. *Encyclopaedia Judaica*. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Pub. House. Second Edition, 2007. Volume 14. strana 474

se v roce 1629 dočkalo velké změny. Židům bylo vystaveno privilegium, které nařizovalo pustit moravské Židy do královských měst na zdejší trhy, což jim bylo povoleno na Moravě vůbec poprvé. Tento spis mimo jiné obsahoval, že se mohou mezi sebou vyučit jakémukoli řemeslu a pak jej mezi sebou provozovat.⁸⁴ Židé se stali zdatnými krejčími a krejčovství se stalo jejich nejvýraznějším řemeslem. Židé však byli také koželuhové nebo sklenáři. Zvláštní postavení měli *šochetim*. Ti samozřejmě zásobili řádně dle halachy košer poraženým masem své židovské obce a mnohdy i okolní přidružené velmi malé obce. Jsou zmínky, že maso měli i na prodej, tedy i pro potřeby měšťanů a zdejší vrchnosti.⁸⁵

Především na jižní Moravě tvoří velkou část místní produkce také víno. A jelikož víno je pro judaismus a jeho rituální praktiky důležité, museli také zdejší Židé vlastnit vinice a z nich vyrábět košer víno. Židé byli na přelomu 16.-17. století k tomuto nařízení poněkud laxní. Bez okolků kupovali a spotřebovávali víno pocházející z výroby ne-Židů. Židé sice nesměli držet ve vlastnictví ornou půdu ani zemědělskou usedlost, nicméně v 16. století k tomu přesto docházelo. O zcela jinou věc se jednalo v rámci vinohradů. Proto po řadě kárných nařknutí vygradoval problém až v polovině 17. století, kdy mikulovský a zemský rabín Menachem Mendel ben Abraham Krochmal⁸⁶ podal vyjádření, že Židé odebírali od ne-Židů kádě s rozdrčenými hrozny a tekutinou, která z nich vyšla, nikoliv odděleně. Krochmal takto šalamounsky spojil kupování (zatím ne) vína od ne-židů a potřebu po jeho košer čistotě. To nejspíše také zapříčinilo v polovině 17. století postupné vymizení židovského vlastnictví vinohradů.⁸⁷

Dobrý vztah Židů ke šlechtě s sebou nesl kromě jejich podnikání i fakt, že jim jejich vrchnost delegovala starání se o mýta. S tím souviselo také požadování cla, které připadalo z poloviny Židům starajícím se o pronajímané mýto a z poloviny vlastníkům půdy, tedy vrchnosti. Jelikož se jednalo o velmi výnosný obchod jak pro Židy, tak pro šlechtu, stávalo se čím dál častěji, že dané obchodování bylo trnem v oku křesťanským měšťanům. Od 16. století byli Židé známí tím, že v této doméně podnikali, nakonec se však museli přeorientovat na nájmy za

---

⁸⁴ Toto povolení bylo často překračováno i na poskytnutí svých služeb křesťanům, jak dokládají stížnosti cechů

⁸⁵ KOCMAN, Pavel. *Politické, hospodářské a sociální postavení Židů na Moravě v průběhu třicetileté války 1618-1648* [online]. Brno, 2020 [cit. 2022-02-13]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/eto2n/>. Disertační práce.

Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Tomáš KNOZ. Strana 139-148

⁸⁶ Viz. JÁNOŠÍKOVÁ, Magdaléna. „Uprchlíci, ženy, vůdci obcí a moc rabínů v 17. století: Tři responsa Menachema Mendela ben Avrahama Krochmala“. *Vybrané hebrejské a jidiš prameny k dějinám Židů na Moravě: středověk a raný novověk*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. strana 90-106 (Judaica Olomucensia ; 5; Odborné publikace) [Terminologický slovník] ISBN:978-80-244-3656-2

⁸⁷ VISI, Tamás. „Kontroverze ohledně výroby a spotřeby vína na Moravě v období raného novověku.“ In: *Víno jako multikulturní fenomén*. Ed. Klára Bendová, Lucie Vavrysová. Olomouc 2011. s. 35-44

vrchnostenské palírny. Ty se také staly naplno výhradně židovským polem působnosti. Přestože v době předbělohorské nemáme o židovském palírenství zmínku, již ve druhé polovině 17. století v tomto odvětví Židé zcela dominují.⁸⁸

---

⁸⁸ KOČMAN, Pavel. *Politické, hospodářské a sociální postavení Židů na Moravě v průběhu třicetileté války ...*, strana 148-150

3. Šabatiánství na Moravě

Značný nárůst horlivých mesianistů mezi členy židovských obcí v širších evropských mezích, mohl za začátku vzniknout ze vzrušení, které mohlo nahlodat i některé respektované členy, kteří později po Šabtajově odpadnutí další činnost tohoto hnutí zavrhovali. Rabínské autority však pochybily a pradávna židovská touha po vykoupení tak nabrala na obrátkách a znovu se uchytila v myšlení lidí. Podle Rudermana tento fenomén upadající vážnosti rabínského titulu můžeme pozorovat jak v židovské politice, tak v částečné nedůvěře v intelektuální instituce, které tento post představuje. Tento úpadek prý zčásti zapříčinil možnost úspěchu hnutí Šabtaje Cvi.⁸⁹

Rabíni i tak hráli značnou roli v židovské komunitě, měli funkci náboženskou, která zasahovala i do světské moci. Židovské obce v diaspoře měly jen velmi málo prostředků při překročení pravidel, jak viníka potrestat. V rámci kehily mohli Židé ve vedoucích funkcích obce jen vydávat tresty v podobě finančních přestupků, ale ani to nebylo jednoduché, když se nechtěli odvolávat ke křesťanským vrchnostem. To se však stávalo v poměrně malých časových intervalech. Vedení obce tak zůstávala jen jedna možnost v jejich kompetenci a sice hrozby náboženským stížením. Mezi jinými pokáranými zde byl nejvážnější trest exkomunikace,⁹⁰ hebrejsky *cherem*.

Židů, kteří vědomě porušovali *mesiru*⁹¹ bylo na našem sledovaném území v 17. století však jen nepatrné množství.⁹² Ukazuje se ovšem, že toto pravidlo se nedá vztáhnout na všechny židovské pře. Rosman se ve svém článku zabývá postavením židovských soudních autorit v období 17. a 18. století. Navrhuje čtyři typy soudních procesů. Jsou to tedy nadkomunální spory, intrakomunální boje mezi komunitním establishmentem a soupeřícími frakcemi o institucionální legitimitu; konflikty mezi komunálními institucemi a mocnými jednotlivci;

---

⁸⁹ RUDERMAN, David B.. *Early modern Jewry : a new cultural history*. Princeton: Princeton University Press, 2010. strany 135-146

⁹⁰ KATZ, Jacob. *Tradition and Crisis: Jewish Society at the End of the Middle Ages*. New York: NYU Press, 1993. strana 84-85

⁹¹ Dle rabínského zákona je zakázáno označit jiného souvěrce jako viníka před ne-židovským soudem.

⁹² KOČMAN, Pavel. *Politické, hospodářské a sociální postavení Židů na Moravě v průběhu třicetileté války 1618-1648* [online]. Brno, 2020 [cit. 2022-02-13]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/eto2n/>. Disertační práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Tomáš KNOZ. Strana 74

spory mezi jednotlivými Židy.⁹³ Nemůžeme proto s jistotou hovořit o zachování *statu quo* ve věci moci autority moravských rabínů.

Gershom Scholem nám ukazuje pět kauzalit, které dle jeho výzkumu dopomohly k plošnému rozšíření šabatianismu. Těchto pět faktorů mělo zapůsobit na diasporu a dodat hnutí potřebnou autoritu. Prvním faktorem je skutečnost, že mesiášské hnutí pocházelo přímo ze „Země zaslíbené“ a také masivní obliba safedské kabaly. Za druhé zde byla stále se obnovující proroctví zprostředkovaná Nátanem z Gazy. Za třetí, dopad tradičních apokalyptických myšlenek v myslích židovských obyvatel, na které šabatianismus navazoval. Čtvrtým faktorem by podle Scholema mělo být volání šabatiánských proroků po pokání. A na pátém místě stojí fakt, že dané hnutí bylo složeno ze všech sociálních a vzdělaneckých vrstev.⁹⁴

Toto schéma však nalomila teorie vedená Moše Idelem. Idel ve zhodnocení vlivu šabatianismu nevidí při svém zkoumání tak rozsáhlý vliv kabaly. Dle něj není luriánská kabala tak úzce provázaná s vykoupením, jak tvrdí Scholem. Idel také poukazuje, že z pramenů o Šabtajově životě se nedozvídáme, že by studoval luriánskou kabalou. Nedomnívá se tedy, že by teologie v rukou úzké skupiny kabalistů měla mít velký vliv na diasporickou populaci.⁹⁵

Podhoubí vhodné k přesvědčení lidí o mesianismu bylo však dáno také nelehkými životními podmínkami. Sotva moravské židovstvo rozdýchalo třicetiletou válku, donesly se rychle šířící zprávy o tom, co se děje jejich souvěrcům při Chmelnického kozáckém tažení v sousední Polsko-litevské unii. Scholem sice tvrdí, že mesianismus měl pro sebe živnou půdu po celou dobu diaspory, sám nám však dává za pravdu, že rychle se šířící zprávy o dění v Polsku mohly otřást s celou diasporou a tím i přispět ke zrodu obdobně masivní potřeby mesiáše.⁹⁶

Tuto teorii však narušuje Johnathan Israel, který ve své knize dokládá fakt, že Židé na území Polska, nezůstali bezmocně v prachu a ubití strachem z budoucnosti. Naopak, polští Židé se vzedmuli a po všech ranách, které polský lid v 17. století utrpěl, zažilo Polsko ke konci století posílení a upevnění židovského života.⁹⁷

---

⁹³ ROSMAN, Moshe. "THE ROLE OF NON-JEWISH AUTHORITIES IN RESOLVING CONFLICTS WITHIN JEWISH COMMUNITIES IN THE EARLY MODERN PERIOD." *Jewish Political Studies Review*, vol. 12, no. 3/4, Jerusalem Center for Public Affairs, 2000. s. 53–65. <http://www.jstor.org/stable/25834491>.

⁹⁴ SCHOLEM, Gershom. *Kabbalah*. New York: New American Library. 1978. Strana 259

⁹⁵ IDEL, Moshe. *Messianic Mystics*. London: Yale University Press, 1998. strany 183-212

⁹⁶ SCHOLEM, Gershom. *Kabbalah*. New York: New American Library. 1978. Strana 244

⁹⁷ ISRAEL, Jonathan I., *European Jewry in the Age of Mercantilism, 1550-1750*. Portland: The Littman Library of Jewish Civilization in association with Liverpool University Press; 3rd ed., 1997. strana 125

17. století hrálo důležitou roli ve změnách židovského myšlení. Díky němu se později vyvinuly různé frakce. Od osmnáctého století tak vzniknou směry jako židovské osvícenství, reformní židovství a také velmi úspěšný chasidismus. Společně s šabatianismem tu je ještě zásadní myšlení jednoho konvertity, Barucha Spinozy. Tento židovský filozof zasadil políček celé náboženské obci, protože ve svých spisech podal logicky podloženou kritiku konvenčních náboženství. Jeho snahy o hypotetickou separaci církevní moci a státu vedly k sekularizaci a transformaci judaismu.⁹⁸

3.1. Identifikace šabatiánců

Z pozice dnešního badatele je identifikace šabatiánců velmi náročná a často velmi nejasná. V době přelomu 17. a 18. století je těžké s jistotou určit, kdo jsou tito šabatiánci. Scholem a jeho žáci, kteří se tímto tématem zabývali, rovněž neměli na tomto poli jasno. Není zde totiž jasně vytyčena jednotná ideologie této skupiny.⁹⁹

Problémem je už to, že většina dochovaných spisů o šabatiáncích pobývajících na Moravě je sepsána se značným¹⁰⁰ či částečným¹⁰¹ antišabatiánským podtextem. Otázkou je tedy, jak rozklíčovat, co je faktický údaj, odpovídající skutečnosti a naopak. Co je pokusem o diskreditaci údajných šabatiánců, o kterých daná stať pojednává.

Na Moravě a v Čechách¹⁰² byly vytištěny pouze dvě publikace týkající se našeho hnutí. Jedna kniha obsahuje šabatiánské modlitby a vyšla ještě za Šabtajova vrcholného období v roce 1666. Druhá publikace, vydaná o necelých sto čtyřicet let později, se skládá z modliteb proti šabatiánství od rabiho Eleazara Fleckelese.¹⁰³

---

⁹⁸ RUDERMAN, David B.. *Early modern Jewry: a new cultural history*. Princeton: Princeton University Press, 2010. strana 136

⁹⁹ SCHACTER, Jacob J. "Motivations for Radical Anti-Sabbatianism: The Case of Ḥakham Ževi Ashkenazi." *Jerusalem Studies in Jewish Thought / ישראל במחשבת ירושלים מחקרי*, vol. 11, Mandel Institute for Jewish Studies / מנדל ש"ע היהדות למדעי המכון, 2000, strana 42*, <http://www.jstor.org/stable/23365058>.

¹⁰⁰ EMDEN, Jacob. *Torat ha-qenaot*. Amsterdam, 1752.

¹⁰¹ OZER, L. ben, *Sipur maasey Shabtay Zwi [Bashraybung fun Shabtay Zwi]*, ed. Zalman Shazar, Merkaz Zalkan Shazar, Jerusalem 1978. strany 168-188.

¹⁰² Beru v potaz obě tato území, protože v 17. a 18. století jsou v tomto ohledu sobě si ve vývoji židovství podobné a obě země patřili pod svrchovanost stejného panovníka

¹⁰³ DYRČÍK, Miroslav. „The Lack of Sabbatian Literature: On the Censorship of Jewish Books and the True Nature of Sabbatianism in Moravia and Bohemia“. *Judaica Olomucensia: Jewish Printing Culture between Brno, Prague and Vienna in the Era of Modernization, 1750–1850*. Olomouc: Palacky University Olomouc. Volume 1, 2015. strana 13

Značný nárůst horlivých mesianistů mezi členy moravských židovských obcí mohl zapříčinit také plošné rozšíření kabaly. Ta už nezůstávala jen četbou erudovaných intelektuálů, ale přeměnila se na objekt zájmu pro větší masy.¹⁰⁴

S velkým rozkvětem popularizace kabaly měli proto problém někteří členové rabínských soudů, proto se daná látka měla skrýt očím nestudujících rabínská studia do hloubky, protože mimo jiná úskalí zde hrozil velký kamen úrazu v podobě příliš antropomorfního pochopení. Správné uchopení kabaly si žádalo dlouhodobou zkušenost s rabínskou literaturou.¹⁰⁵

Toto hnutí bylo veřejně ostrakizováno, z vícera zdrojů se ovšem dozvídáme, že Moravu vnímali šabatiánci jako pohostinné území. Nemohli však v 17. a 18. století veřejně publikovat své názory. Jejich řady se tak masivně rozšiřovaly, když městem procházeli kazatelští širitelé šabatianismu.¹⁰⁶ K tomuto došlo například, když Moravou procházel charismatický Juda Hasid, který v některých městech mohl i kázat v synagogách.¹⁰⁷

Podle Dyrčíka na Moravě a v Čechách nejsou žádné zmínky o šabatiánském jednání, které by bylo v rozporu s halachou. Z toho odvozuje, že na tomto území praktiky šabatiánců nevybočovaly nijak výrazně ze standardu rabínského judaismu.¹⁰⁸ Z toho můžeme usoudit, že ani rabínská síť zde nemusela výrazně zaostávat, protože šlo jen o přečiny v mezích halachy.

Prostějovští si mezi jinými moravskými obcemi vysloužili pojmenování *Schepsen*.¹⁰⁹ Toto pojmenování, které v překladu znamená „hlavy skopové,“ si vysloužili od ostatních židovských obyvatel Moravy pro velkou míru přívrženců našeho šabatianismu v 17. a 18. století.¹¹⁰ V tomto můžeme také vidět jistou míru soupeřivosti mezi obcemi, které se takto častovaly podobnými názvy.

---

¹⁰⁴ SCHOLEM, Gershom. *The Messianic Idea in Judaism And Other Essays on Jewish Spirituality*. New York: Schocken Books Inc., reprint 1995. str. 104

¹⁰⁵ GARB, Jonathan. *A History of Kabbalah: From the Early Modern Period to the Present Day*. Cambridge: Cambridge University Press, 2020. strany 96-97

¹⁰⁶ KATZ, Jacob. *Tradition and Crisis: Jewish Society at the End of the Middle Ages*. New York: NYU Press, 1993. strana 187

¹⁰⁷ MILLER, Michael L.. *Moravští Židé v době emancipace*. Přeložil Klára MÍČKOVÁ. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. Židé – dějiny – paměť, 2015. strana 107

¹⁰⁸ DYRČÍK, Miroslav. „The Lack of Sabbatian Literature: On the Censorship of Jewish Books and the True Nature of Sabbatianism in Moravia and Bohemia“. *Judaica Olomucensia: Jewish Printing Culture between Brno, Prague and Vienna in the Era of Modernization, 1750–1850*. Olomouc: Palacky University Olomouc. Volume 1, 2015. strana 24-25

¹⁰⁹ MILLER, Michael L.. *Moravští Židé v době emancipace*. Přeložil Klára MÍČKOVÁ. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. Židé – dějiny – paměť, 2015. strana 14

¹¹⁰ MILLER, Michael L.. *Moravští Židé v době emancipace*. Přeložil Klára MÍČKOVÁ. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. Židé – dějiny – paměť, 2015. strana 62

3.2. Juda Hasid ha-Levi

Juda Hasid byl, společně s Chaimem Malakem¹¹¹, vůdcem polsko-litevské skupiny asketů. Tato skupina prováděla různé činnosti. Například se koupala v ledově studených vodách, zdržovala se jíst veškeré maso a spala maximálně dva dny týdně. Zbylý čas členové skupiny věnovali studiu Tóry. Konání této skupiny zaujalo rabíny ve střední Evropě. V roce 1696 se zmíněné uskupení rozhodlo vycestovat do Jeruzaléma. U mnohých to bylo z důvodu očekávání navrácení mesiáše. Na rozdíl od Malaka se Juda Hasid nikdy veřejně nedoznal ke své víře v Šabtaje Cviho, jakožto mesiáše.

Mezi židovstvem narůstal postupně narůstal zmatek z podezření, že tato skupina má šabatiánské poselství. V roce 1698 situace vykulminoval do té míry, že je rabi Chacham Cvi nařkl ze šabatiánské víry. Mnoho dalších rabínů včetně moravských však na toto označení nedbala a skupinu nadále podporovala, zemského moravského rabína David Oppenheima nevyjímaje. Na konci roku 1698 či na začátku roku 1699 se konal tajný sjezd deseti vůdců šabatianismu.¹¹² Na sjezdu byl mimo jiné přítomen i Juda Hasid, Chaim Malakch a Hešel Zoref.¹¹³ Avšak i toto je obestřeno jistými pochybnostmi. Není jasné, zda to skutečně bylo šabatiánské setkání nebo se jedná o nařčení horlivých odpůrců šabatiánců.¹¹⁴ Cadok z Grodna však v roce 1695 zvolal, že se Šabtaj Cvi vrátí a dokončí tak svou mesiášskou misi. Několik aškenázských rabínů se shoduje na tom, že to bude v roce 1706.¹¹⁵

Nakonec se ve zmíněné skupině asketů dalo napočítat kolem 1 500-1 700 lidí, kteří vyrazili na cestu do Svaté země. Tato skupina asketů vzbudila veliké náboženské nadšení v zemích, kde sbírala své spoluputující (včetně Moravy). Po dlouhé a vyčerpávající cestě jich dorazilo do Jeruzaléma v říjnu v roce 1700 kolem jednoho tisíce a téměř zdvojnásobili počet obyvatel tohoto města.¹¹⁶ Jednalo se o první *aliju* konanou v takto větším měřítku. Její nezdár

---

¹¹¹ Ten otevřeně vyznával Šabtaje Cvi jakožto mesiáše

¹¹² MACIEJKO, Pawel. "Yehudah Ḥasid ha-Levi." YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe 8 November 2010. 2 February 2022 https://yivoencyclopedia.org/article.aspx/Yehudah_Hasid_ha-Levi

¹¹³ Maciejko, Pawel. "Malakh, Ḥayim ben Shelomoh." YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe 27 August 2010. 5 February 2022 https://yivoencyclopedia.org/article.aspx/Malakh_Hayim_ben_Shelomoh

¹¹⁴ Chacham Zvi a jeho syn Jakob Emden by se jako anti-šabatiánci rozhodně označit dali

¹¹⁵ GOLDISH, Matt. "Sabbatai Zevi and the Sabbatian Movement," in Jonathan Karp and Adam Sutcliffe, eds., *The Cambridge History of Judaism, Vol. VII: The Early Modern World, 1500–1815*. Cambridge: Cambridge University Press, 2018. strana 514

¹¹⁶ MACIEJKO, Pawel. "Yehudah Ḥasid ha-Levi." YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe 8 November 2010. 2 February 2022 https://yivoencyclopedia.org/article.aspx/Yehudah_Hasid_ha-Levi

z šabatiánského úhlu pohledu naznala většina šabatiánských vůdců. Rozhodli se proto od tohoto konání upustit po celou zbývající existenci šabatiánského hnutí.¹¹⁷

3.3. Leibele Prossnitz

Další ryze moravský šabatiánský agitátor je mystik Leibele Prossnitz. Jak dobře pozoruje Dyrčík,¹¹⁸ Scholem nám v *Encyclopaedia Judaica* nabízí dvě místopisná přízviska pro Leibeheho.¹¹⁹ A sice jsou to „Prossnitz¹²⁰“ a „Holleschau.“¹²¹ Ve městě Prostějově se usídlil a kolem tohoto místa osciloval jeho život. Místo Leibeheho narození má být Uherský Brod a mělo se tak stát kolem roku 1670. Jeden ze Scholemových zdrojů je spis *Torat ha-kenaot*,¹²² který se dochoval po známém „vymítači šabatiánců“, Jákobu Emdenovi. Jeho otcem byl židovský bojovník s herezí, Chacham Cvi. Spis *Torat ha-kenaot* útržkovitě představuje život zmíněného Leibeheho.

Do Prostějova se Leibele nejspíše přizemil a podle Bašrajbunu¹²³ také povil děti. Neměl rabínské vzdělání a živil sebe a svou rodinu jako hauzír.¹²⁴ Toto povolání mu jistě umožnilo být v kontaktu s mnoha lidmi. Mohl se tedy i touto cestou dovědět o šabatianismu a prodělat svůj obrat k mesiášské víře. Scholem tuto výraznou změnu v Leibeheho životě datuje od roku 1696 a teoretizuje, že za zvrát v jeho víře může kazatel Cvi Hirsch ben Jerahmeel Chotsh, který strávil téhož roku v Prostějově nějaký čas.¹²⁵ Leibele začal vést asketický život a vyučovat místní děti. Veřejně kázal o svých dosud neslyšených kabalistických vizích. Touto činností si získal mnoho příznivců. Mezi jeho obdivovatele patřil i významný rabín, který vedl zdejší ješivu, Me'ir Eisenstadt.

---

¹¹⁷ MACIEJKO, Pawel. "Yehudah Ḥasid ha-Levi." YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe 8 November 2010. 2 February 2022 https://yivoencyclopedia.org/article.aspx/Yehudah_Hasid_ha-Levi

¹¹⁸ DYRČÍK, Miroslav. *Hnutí Šabtajje Cvi na Moravě v raném novověku* [online]. Olomouc, 2012. s. 67. [cit. 2022-01-16]. Dostupné z:

<https://library.upol.cz/i2/i2.entry.cls?ictx=upol&plang=cs&pretty=csg&repo=upolrepo&key=13746506234>
Diplomová práce. Centrum judaistických studií, Filozofická fakulta, Palackého univerzita v Olomouci. Vedoucí práce: Mgr. Tamás Visi, Ph.D. strana 9

¹¹⁹ „Leibele“ je zdobně od „Leib“. Zde budeme užívat jména Leibele Prossnitz.

¹²⁰ SCHOLEM, Gershom. „PROSSNITZ, JUDAH LEIB BEN JACOB HOLLESCHAU“. *Encyclopaedia Judaica*. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Pub. House. Second Edition, 2007. Volume 16. s. 623 (Prossnitz je německý výraz pro město Prostějov)

¹²¹ Tamtéž. Strana 623 (Holleschau je německy Holešov)

¹²² EMDEN, Jacob. *Torat ha-qenaot*. Amsterdam, 1752.

¹²³ Miroslav Dyrčík takto zjednodušil název spisu Lejba ben Ozera, my budeme v jeho této „tradici“ pokračovat

¹²⁴ V podkapitole o židovském hospodářství výše jsme si potvrdili, že to v této době není vůbec neobvyklé

¹²⁵ SCHOLEM, Gershom. *Kabbalah*. New York: New American Library. 1978. strany 441

Rabi Me'ir Eisenstadt byl pravděpodobně bratrem šabatiánského kazatele Mordechaje Eisenstadta, žáka Nátana z Gázy a Abrahama Cardoza. Narodil se kolem roku 1650 v Alsasku. V sedmdesátých letech 17. století při své kazatelské pouti zavítal také do Mikulova, tehdejšího centra moravského šabatianismu.¹²⁶

Vraťme se, ale k Leibelemu. Ten v letech 1703 až 1705 cestoval po Moravě a Slezsku. Měl zde zvěstovat, že se Šabtaj Cvi vrátí a učiní tak roku 1706. Když Leibele cestoval, aby šířil tyto vize, byl vykázán rovněž židovskou obcí Hlohov a Vratislav. Také zde měl otevřeně propagovat šabatianismus.¹²⁷

Kolem roku 1706 shromáždil kolem sebe deset následovníků, kteří s ním studovali jeho vize. Leibele byl pokládán za mystika s magickými schopnostmi v rámci rituálů, které prováděl.¹²⁸ Po obdivu ze strany rabiho Eisenstadta, který nejspíše uvadl, rabi opustil toto město. Leibele dostává opět pohrůžky od rabínského soudu. Ten rozhodl o vypovězení Leibelega na dobu tří let. Po pár měsících byl omilostněn, jak píše Scholem, a opět se vrátil na místo jednoho z vůdců prostějovské šabatiánské sekty.¹²⁹

Touto dobou v Prostějově studoval jeden z nejvýznamnějších rabínů 18. století, aktér pozdější slavné kontroverze o jeho údajném šabatiánství vedená Jakobem Emdenem. Rabi Jonatán Eibeshütz¹³⁰ byl žákem již zmíněného rabiho Eisenstadta. Říká se, že měl několik let potají studovat právě s Leibelem Prossnitzem.

Rok 1724 svedl osud Prossnitze a Eibeshütze dohromady díky tomu, že se v tomto roce strhla kampaň vedena proti hnutí Šabtaje Cvi. Tehdy už proslulý rabi Eibeshütz a Leibele Prossnitz byli označeni jako šabatiánci. Rabín Eibeshütz, už jako proslulý znalec halachy a vedoucí vlastní ješivy, toto označení rázně odmítl. Leibele se však toho roku veřejně prohlašoval ze mesiáše syna Josefova a nasbíral údajně spoustu zastánců po střední Evropě, jak píše Scholem.

---

¹²⁶ MACIEJKO, Pawel. "Mordechai ben Hayim of Eisenstadt." YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe 2 September 2010. 27 February 2022

https://yivoencyclopedia.org/article.aspx/Mordechai_ben_Hayim_of_Eisenstadt

¹²⁷ SCHOLEM, Gershom. *Kabbalah*. New York: New American Library. 1978. strany 441

¹²⁸ Viz. DYRČÍK, Miroslav. *Hnutí Šabtaje Cvi na Moravě v raném novověku* [online]. Olomouc, 2012. s. 67.

Dostupné z:

<https://library.upol.cz/i2/i2.entry.cls?ictx=upol&plang=cs&pretty=csg&repo=upolrepo&key=13746506234>

Diplomová práce. Centrum judaistických studií, Filozofická fakulta, Palackého univerzita v Olomouci. Vedoucí práce: Mgr. Tamás Visi, Ph.D.

¹²⁹ SCHOLEM, Gershom. „PROSSNITZ, JUDAH LEIB BEN JACOB HOLLESCHAU“. *Encyclopaedia Judaica*. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Pub. House. Second Edition, 2007. Volume 16. strana 623

¹³⁰ Je pojmenován po moravském městě Ivančicích, kde jeho otec krátce sloužil jako rabín.

V létě 1725 byl tak exkomunikován moravským zemským rabinátem. Potom už vedl život tuláka. Umírá asi v roce 1730.¹³¹

3.3.1. Jonatán Eibeshütz

Rabi Jonatán Eibeschütz byl autorem dvou věhlasných halachický děl, která jsou dodnes součástí rabínského vzdělání, a vedoucím jedné z největších ješiv v Evropě. Zároveň je však také dodnes podezřelý z hereze, s níž je soustavně spojován už od jeho mládí. Ze všech možných debat o údajném šabatiánství je tato kauza jediná stále otevřená.¹³²

Rabínský judaismus směl oficiálně pod dohledem tvořit amulety proti nemocem nebo aby ochránily daného jednotlivce proti zlým silám. Přičemž přítomnost mystických jmen a citátů z Tanachu dodávala jejímu nositeli zvláštní ochranu.¹³³ Emdena však znepokojilo něco jiného.

גם לא לחכם שבסוף הקמיע הפך הסדר לכתוב צבי שבתי כי כך מקובל מליבל פרוסטיץ ימ"ש נביא שקר של אותו הכת וכן נמצא בכתביו שלו שהובאו ליד הגאונים וז"ל שכיתגדל שמו יהיה שם צבי עיקר ושבתי טפל¹³⁴

„Bylo rovněž nemoudré, že do závěru amuletu změnil [Eibeschütz] pořadí, napsal Cvi Šabtaj [namísto Šabtaj Cvi], protože on obdržel tuto [informaci/tradici] od Leibele Prostize-budiž jeho jméno zapomenuto-falešný prorok této sekty, a tohle se nachází v jeho spisech, které byly doneseny učencům a říká toto „jeho jméno budiž velebeno, Cvi bude zásadní a Šabtaj bude vedlejší.“

Tento krátký úryvek, jež jsme přeložili z Emdenovy knihy *Sfat Emet ve-Lashon Zehurim*, je nám ve skutečnosti schopen leccos povědět. Jedná se o část jeho velmi systematicky rozvrženého knižního rozboru Eibeschützových „ožehavých“ amuletů. V levém horním rohu strany se můžeme dočíst, jak k tomuto amuletu Emden přišel. Tučně je na stránce zvýrazněn text původního Eibeschützova amuletu. Nás však bude zajímat pravý dolní roh.¹³⁵ Vraťme se tedy k přeloženému textu.

¹³¹ SCHOLEM, Gershom. *Kabbalah*. New York: New American Library. 1978. strany 441-442

¹³² MACIEJKO, Paweł. *Sabbatian Heresy: Writings on Mysticism, Messianism, & the Origins of Jewish Modernity*. Waltham, Massachusetts: Brandeis University Press, 2017. strana 115

¹³³ TRACHTENBERG, Joshua. *Jewish Magic and Superstition: a Study in Folk Religion*. 1st edition. New York: Behrman's Jewish Book House, 1939. strana 143

¹³⁴ EMDEN, Jakob ben Cvi. *Sfat Emet ve-Lashon Zehurim*. Altona, 1752. Folio 3v

¹³⁵ Viz. Příloha A

Pro nás je důležitým, protože tento artefakt jasně spojuje Leibele Prossnitze a Jonatána Eibeschtze. A značí, že tito muži byli dříve v přátelském nebo minimálně kolegiálním svazku. Tak můžeme spekulovat o jejich vzájemném ovlivňování. Obrácení pořadí ve jméně se tehdy asi dalo označit za krok minimálně prostějovského okruhu šabatiánců. Také je zde patrná silná averze vůči těmto mužům.

Slovem geonim, které jsme přeložili zde jako „učence“, myslí Emden patrně zemský rabinát. Není však jasné, o jakých spisech na konci našeho úryvku hovoří. Emden zde ukazuje, jaký vliv měl na Eibeschtze jeho formativní roky a že v něm jeho léta na Moravě zanechala jasné stopy. Nemůžeme z toho sice určit pravdivost těchto napsaných informací, nicméně můžeme s jistotou tvrdit, že takto danou situaci vnímal Emden.

Emden měl pobývat pár let u svého tchána v Uherském Brodě, ale není jisté, jak dlouho se tam měl nacházet. Přibližně v roce 1725 měl Moravu opustit¹³⁶ z důvodu státní persekuce Židů.¹³⁷ Při svém pobytu se pravděpodobně doslechl více příběhů o Lejbele Prossnitzovi, které pak mohl zařadit do svého spisu *Torat ha-qenaot*. A možná se doslechl i to, že v nedalekém Prostějově kdysi studoval, tou dobou teď už vážený rabi, Jonatán Eibeshütz. Ten byl obviněn z hereze, kvůli šabataiánskému spisu *Va-Avo ha-Yom el ha-Ayyin*, jehož autorství je mu přiřknuto. Spis je hojně šířen po Evropě.

Aféra Jonatána Eibeshütze, při níž byl označen za stoupence hnutí Šabtaje Cvi, byla vedena Jákobem Emdenem. Kontroverzi ohledně šabataiánství započal Jákob Emden, když 4. února 1751 vyhlásil v Altonské synagoze¹³⁸, že amulety, které vydal rabi Eibeshütz, obsahují ukryté jméno Šabtaje Cvi. Toto obvinění nepominulo ani po Eibeshützově smrti v roce 1764. Emden pokračoval v neutuchajícím boji proti šabatiáncům až do své smrti v roce 1776.¹³⁹

Dodnes není jednoznačně jasné, zdali byl Eibeshütz jen neprávem osočen nebo jestli měl Emden pravdu. Pravděpodobně Eibeshütz šabatiánцем byl, nikdo kromě Emdena si však

---

¹³⁶ SCHACTER, Jacob J. "Rabbi [Jacob Emden](#): Life and Major Works". Unpublished Ph.D. dissertation, Harvard University, 1988. strana 88

¹³⁷ Nejspíše tímto myslel familiantské zákony vydané Karlem VI.

¹³⁸ Jedna ze synagog, které měl ve správě tou dobou již věhlasný rabín Eibeshütz

¹³⁹ LEIMAN, Sid Z. "When a Rabbi is Accused of Heresy: R. Ezekiel Landau's Attitude Toward R. Jonathan Eibeschuetz in the Emden-Eibeschuetz Controversy," J. Neusner et al, eds., *From Ancient Israel to Modern Judaism (Essays in Honor of Marvin Fox)*. Atlanta: Brown Judaic Studies, 1989, vol. 3. strana 179-180

netroufl Eibeshütze obvinít.¹⁴⁰ Jistotou však zůstává, že Eibeshützův syn Wolf se za šabatiance veřejně prohlašoval a byl jedním z hlavních představitelů této sekty.¹⁴¹

---

¹⁴⁰ MACIEJKO, Paweł. *Sabbatian Heresy: Writings on Mysticism, Messianism, & the Origins of Jewish Modernity*. Waltham, Massachusetts: Brandeis University Press, 2017. strana 116

¹⁴¹ MACIEJKO, Paweł. „Sabbatian Charlatans: the first Jewish cosmopolitans“. *European Review of History: Revue européenne d'histoire*. 2010, vol. 10, no. 3, strany 361-378

Závěr

V moravsko-židovské minulosti jsou známy oprese. S Židy bývá jednáno jako s občany druhé kategorie. Na druhé straně musíme vzít v potaz i hospodářský rozmach Židů, který byl v období 17. a 18. století silně podporován šlechtou. Nemůžeme tedy jasně odhadnout, zda jejich historický vývoj měl klíčovou roli pro mesianistické hnutí, jakým je šabatianismus.

Migrační vlny mohly pomoci dalšímu vzednutí šabatiánského nadšení, obzvláště byli-li mezi Židy putující do jihomoravských měst přítomni členové této sekty. Autorovi tohoto textu se bohužel nepodařilo zjistit, zdali ve druhé vlně migrace proudící od roku 1670 z Vídně a Dolních Rakous byli nějakí zastánci mesianistického hnutí Šabtaje Cvi. Tuto otázku tedy ponechejme otevřenou. Může to být prostor pro výzkum dalších badatelů na tomto poli. To by ovšem nemělo uzavřít otázku, zda přívrženci tohoto hnutí nebyli například už v Mikulově usazení. Mikulov byl, jak píše Macejko, centrem šabatiánců¹⁴² minimálně v období přelomu 17. a 18. století. Minimálně je to však indicie nabádající k domněnce, že migrační vlna z roku 1670 mohla být nápomocna šíření šabatiánství. Obdobně je to však i s dalším městem s podobně lidnatým osazenstvem židovské obce, Prostějovem.¹⁴³ Možná tedy právě to, že do těchto měst v 17. století proudili učenci ze střední Evropy je tím faktem, který je v počtu šabatianců klíčový.

Z uvedených informací není znát, že by křesťané jakkoliv figurovali ve zdejším šabatiánském hnutí. Ani dobré vztahy Židů s místními šlechtici nám nedávají důvod myslet si, že do těchto věcí byli zainteresováni. Křesťané a Židé možná vedli dialog, ale ten jen stěží mohl dosáhnout až k této sektě.

Založením moravského zemského rabinátu určitě posílili moravští Židé kontrolu nad zdejšími obcemi. Minimálně ji legitimně hierarchizovali. Židovské obce byly poněkud limitovány svou pravomocí. Mohly nanejvýše exkomunikovat své členy, viz. Případ Leibele Prossnitze. Nesetkáváme se zde však s případy, které by nějak výrazněji narušovaly rabínskou autoritu.

V rámci hospodářství měli Židé možnost vycestovat a za účely zisku cestovat od města k městu. Mohli si tak vyslechnout mnoho příběhů odjinud a tímto způsobem se mohlo rozšiřovat povědomí o šabatianismu. K tomuto ostatně vede i činnost Leibele Prossnitze, Judy Hasida a jim podobným.

---

¹⁴² MACIEJKO, Pawel. "Yehudah Hasid ha-Levi." YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe 8 November 2010. 2 February 2022 https://yivoencyclopedia.org/article.aspx/Yehudah_Hasid_ha-Levi

¹⁴³ SCHOLEM, Gershom. *The Messianic Idea in Judaism And Other Essays on Jewish Spirituality*. New York: Schocken Books Inc., reprint 1995. strana 167

Na kusém pokusu o částečnou rekonstrukci života lidí, u kterých se domníváme, že měli co dočinění s tímto hnutím, je patrná zdrženlivost ve vynášení soudů. Toto nejisté pole pro zkoumání si tak žádá enormní rešerše a judaistické znalosti, zvláště pak u umírněných šabatianců, kteří svou víru nijak neproklamovali. Další komplikací je to, že většina dochovaných pramenů je laděna proti šabatianismu. Můžeme se tedy domnívat, že na Moravě působilo ve větší míře pouze umírněné křídlo šabatianců.

Použitá literatura

Primární literatura

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: český ekumenický překlad, 2015. 19. (6. opravené) vydání. Praha: Česká biblická společnost.

EMDEN, Jakob ben Cvi. *Sfat Emet ve-Lashon Zehurim*. Altona, 1752.

Sekundární literatura

DYRČÍK, Miroslav. „The Lack of Sabbatian Literature: On the Censorship of Jewish Books and the True Nature of Sabbatianism in Moravia and Bohemia“. *Judaica Olomucensia: Jewish Printing Culture between Brno, Prague and Vienna in the Era of Modernization, 1750–1850*. Olomouc: Palacky University Olomouc. Volume 1, 2015. strany 11-29

DYRČÍK, Miroslav. *Hnutí Šabtaje Cvi na Moravě v raném novověku* [online]. Olomouc, 2012. s. 67. [cit. 2022-01-16]. Dostupné z: <https://library.upol.cz/i2/i2.entry.cls?ictx=upol&plang=cs&pretty=csg&repo=upolrepo&key=13746506234> Diplomová práce. Centrum judaistických studií, Filozofická fakulta, Palackého univerzita v Olomouci. Vedoucí práce: Mgr. Tamás Visi, Ph.D.

GARB, Jonathan. *A History of Kabbalah: From the Early Modern Period to the Present Day*. Cambridge: Cambridge University Press, 2020. stran 334

GOLDISH, Matt. „Sabbatai Zevi and the Sabbatian Movement,“ in Jonathan Karp and Adam Sutcliffe, eds., *The Cambridge History of Judaism, Vol. VII: The Early Modern World, 1500–1815*. Cambridge: Cambridge University Press, 2018. strany 491-521

GOLDISH, Matt. *The Sabbatean Prophets*. Cambridge, Mass: Harvard University Press, 2004. stran 221

IDEL, Moshe. *Messianic Mystics*. London: Yale University Press, 1998. stran 541

ISRAEL, Jonathan I., *European Jewry in the Age of Mercantilism, 1550-1750*. Portland: The Littman Library of Jewish Civilization in association with Liverpool University Press; 3rd ed., 1997. stran 289

JELINEK, Yeshayahu. LAMED, Meir. „Moravia“. *Encyclopaedia Judaica*. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Pub. House. Second Edition, 2007. Volume 14. strany 471-476

KATZ, Jacob. *Tradition and Crisis: Jewish Society at the End of the Middle Ages*. New York: NYU Press, 1993. stran 412

KLENOVSKÝ, Jaroslav. *Židovské město v Prostějově*. Prostějov: Muzeum Prostějovska v Prostějově, 1997. stran 63

KOCMAN, Pavel. „Mezi vrchností, křesťany a vlastní obci – prostor k životu a podnikání v 17. století na několika příkladech z Jihomoravských židovských obcí“. *Judaica Bohemiae*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2011. Vol. 46, strany 293-313.

KOCMAN, Pavel. „Vztah šlechty a židů na Moravě v raném novověku“. *Šlechticův žid – žid šlechticem: židovské elity a židovská šlechta v novověku a moderní době*. První vydání. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2015. 287 stran. Nobilitas in historia moderna; tomus VI.

KOCMAN, Pavel. „Židé v moravských městech a městečkách ve středověku a v raném novověku.“ In: *Města ve středověku a raném novověku jako badatelské téma posledních dvou desetiletí: stati a rozšířené příspěvky z 30. vědecké konference Archivu hlavního města Prahy, uspořádané ve dnech 11. a 12. října v Clam-Gallasově paláci v Praze / Dolní Břežany*: Scriptorium, 2013. strany 425-444

KOCMAN, Pavel. *Politické, hospodářské a sociální postavení Židů na Moravě v průběhu třicetileté války 1618-1648* [online]. Brno, 2020 [cit. 2022-02-13]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/eto2n/>. Disertační práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Tomáš KNOZ

KUDĚLA, Jiří. „Poznámky k dějinám židů v habsburské monarchii v 16.–19. století.“ In *Folia Historica Bohemica 16*, Praha: Historický ústav, 1993. strany 7-33

LEIMAN, Sid Z. “When a Rabbi is Accused of Heresy: R. Ezekiel Landau’s Attitude Toward R. Jonathan Eibeschutz in the Emden-Eibeschutz Controversy,” J. Neusner et al, eds., *From Ancient Israel to Modern Judaism (Essays in Honor of Marvin Fox)*. Atlanta: Brown Judaic Studies, 1989, vol. 3. strany 179-194.

LENOWITZ, Harris. *The Jewish Messiahs: From the Galilee to Crown Heights*. New York: Oxford University Press, 1998. stran 297

LIEBES, Yehuda. *Studies in Jewish Myth and Jewish Messianism*. Translated by Batya STEIN. New York: State University of New York Press, 1992. strany 219

MACIEJKO, Paweł. ed. *Sabbatian Heresy: Writings on Mysticism, Messianism, and the Origins of Jewish Modernity*. Waltham: Brandeis University Press, 2017. stran 266

MACIEJKO, Paweł. *Mixed Multitude: Jacob Frank and the Frankist Movement, 1755-1816*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2011. stran 376

MACIEJKO, Paweł. Sabbatian Charlatans: the first Jewish cosmopolitans. *European Review of History: Revue européenne d'histoire*. 2010, vol. 10, no. 3. strany 361-378.

MILLER, Michael L.. *Moravští Židé v době emancipace*. Přeložil Klára MÍČKOVÁ. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. Židé - dějiny – paměť, 2015. stran 358

NESLÁDKOVÁ, Ludmila. „Židé na Moravě v novověku jako specifická kulturní, sociální a reprodukční minorita.“ In: *Slezský sborník = Acta Silesiaca : čtvrtletník pro vědy o společnosti*. Opava : Slezský ústav Slezského zemského muzea 100, č. 2, 2002. strany 103-123.

NESLÁDKOVÁ, Ludmila. „Židé v moravských poddanských městech od třicetileté války do konce 18. století.“ In: *Královská a poddanská města od své geneze k protoindustrializaci a industrializaci. Sborník příspěvků z mezinárodního odborného sympozia uspořádaného ve dnech 5. - 6. října 2001 v Příboře*. Ostrava: Filozofická fakulta OU a Okresní vlastivědné muzeum Nový Jičín, 2002. strany 281-294.

NEZHODOVÁ, Soňa. *Židovský Mikulov*. V Brně: Matice moravská, 2006. Knihnice Matice moravské. Stran 423.

PĚKNÝ, Tomáš. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. Praha: Sefer. Judaika, 1993. stran 430.

RADENSKY, Paul Ira. “Leyb Ben Ozer’s ‘Bashraybung Fun Shabsai Tsvi’: An Ashkenazic Appropriation of Sabbatianism.” *The Jewish Quarterly Review*, vol. 88, no. 1/2, 1997, strany 43–56, <https://doi.org/10.2307/1455062>.

ROSMAN, Moshe. “THE ROLE OF NON-JEWISH AUTHORITIES IN RESOLVING CONFLICTS WITHIN JEWISH COMMUNITIES IN THE EARLY MODERN PERIOD.” *Jewish Political Studies Review*, vol. 12, no. 3/4, Jerusalem Center for Public Affairs, 2000. strany 53–65. <http://www.jstor.org/stable/25834491>.

RUDERMAN, David B.. *Early modern Jewry: a new cultural history*. Princeton: Princeton University Press, 2010. 326 stran

SADEK, Vladimír. *Židovská mystika*. 2., upr. vyd. Praha: Agite/Fra, 2009. stran 212.

SCHACTER, Jacob J. "Motivations for Radical Anti-Sabbatianism: The Case of Ḥakham Zevi Ashkenazi." *Jerusalem Studies in Jewish Thought* / ישראל במחשבת ירושלים מחקרי, vol. 11, Mandel Institute for Lewis Studies / המכון למדעי היהדות ש"ע ה'תש"ס, 2000, strany 31*-49*, <http://www.jstor.org/stable/23365058>.

SCHACTER, Jacob J. "Rabbi Jacob Emden: Life and Major Works". Unpublished Ph.D. dissertation, Harvard University, 1988. stran 782

SCHOLEM, Gershom Gerhard. *Hlavní proudy židovské mystiky*. Přeložil Martin Machovec. Praha: Argo. Logos (Argo), 2017. stran 543

SCHOLEM, Gershom. „PROSSNITZ, JUDAH LEIB BEN JACOB HOLLESCHAU“. *Encyclopaedia Judaica*. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Pub. House. Second Edition, 2007. Volume 16. strany 623-624

SCHOLEM, Gershom. *Kabbalah*. New York: New American Library. 1978. stran 510

SCHOLEM, Gershom. *Sabbatai Ševi: The Mystical Messiah, 1626–1676*. Princeton: Princeton University Press. 2016 [Reprint ed.]. stran 1096

SCHOLEM, Gershom. *The Messianic Idea in Judaism And Other Essays on Jewish Spirituality*. New York: Schocken Books Inc., reprint 1995. stran 409

ŠTINDL, Martin. „Usazování Židů ve Velkém Meziříčí ve druhé polovině 17. století“ In: *Židé a Morava: sborník příspěvků z konference konané v říjnu 1994 v Kroměříži* / Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 1995. strany 35-46

TRACHTENBERG, Joshua. *Jewish Magic and Superstition: a Study in Folk Religion*. 1st edition. New York: Behrman's Jewish Book House, 1939. stran 356

VISI, Tamás. „Kontroverze ohledně výroby a spotřeby vína na Moravě v období raného novověku.“ In: *Víno jako multikulturní fenomén*. Ed. Klára Bendová, Lucie Vavrysová. Olomouc 2011. strany 35-44

WERBLOWSKY, R. J. Zwi. "Messianism in Jewish History." In *Jewish Society through the Ages*, edited by H. H. Ben-Sasson and Samuel Ettinger. New York, 1971. strany 30-45

Internetové zdroje

MACIEJKO, Pawel. "Malakh, Ḥayim ben Shelomoh." YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe 27 August 2010. 5 February 2022
https://yivoencyclopedia.org/article.aspx/Malakh_Hayim_ben_Shelomoh

MACIEJKO, Pawel. "Mordekhai ben Ḥayim of Eisenstadt." YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe 2 September 2010. 27 February 2022
https://yivoencyclopedia.org/article.aspx/Mordekhai_ben_Hayim_of_Eisenstadt

MACIEJKO, Pawel. "Yehudah Ḥasid ha-Levi." YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe 8 November 2010. 2 February 2022
https://yivoencyclopedia.org/article.aspx/Yehudah_Hasid_ha-Levi

Seznam příloh

Sfat Emet ve-Lashon Zehurim. Folio 3v .....Příloha A

Přílohy

Příloha A:

ניקוף שני שבר פושעים

קמיע שכתב ר' יוחנן אב"ד מהמבורג לאשתו ראשונה של הקצין ר' יוחנן בן פוי"ט ר' פייבש כהן תמ"ן * וקנוח מוכת תחת יד הלופים פרכקי' מנהיגי ק"ק מ"ן יע"ל

מחנה בני דוד

בשם יצוה אכהישראל הוכונבתפארת
עווף יחיד כמציא כן מציתות אהלי מביחף
נאינו ק בבתי קאהבי ק אשנ כרוח פ"ף
יביא נשע ל אכהי כל עולמים נאהלים
ברפאים יהורים בר ברו עשויים וכל יתדות
המשכן נחשת ברזל אני גווג ופוקק על כך
רוחין ננעי ופנעי בנס הדם וכל ס סטרא
ססתבת נחשים שלא יזירו בשום נזק וכאב
וצער ונחשוקסם להאשה נובאא קסיע זף
למעט יתגדל ויתדרש עם אכהפ יבראך
ושם הבית כבתי ק בעולם כל נבוככי
לומפאי אחיקיע איל העל שעם שר כעי
לקר ק שברא בר אל אל מלך נאח
שיפהה

קמיע זו משמש כלשון אלה כ"ש :

פירושא לסכנתא

בשם יוד"ד אלהי ישראל השוכן בתפארת עוזו יקיד ממציא כל מציאות אלהי משיחו כלמנו (ק) שתי (קא) זכו (ק) אשר ברוח פיו ימית רשע (ל) אלהי כל עולמים כאללים ברואים יגורים בגברו עשויים וכל יתדות המשכן נחשת ברזל אני גווג ופוקק על כל רוחין ננעי ופנעי בני אדם וכל (ס) סטרא מסאכא נחשים שלא יזיקו בשום נזק וכאב וצער ונחשוקסם להאשה נושאת קמיע זו למען יתגדל ויתקדש שם אלהי ישראל ושם זכו (ח) שתי (ק) בעולם :

בגוף הקמיע הכתוב (בר ברז) פירשתי בגברו כי חילף של (ר') הוא (ג') רק חין לו שחר לכך כראה לי שגריד לפרוש (ברבי ו) ומתוך שיאל מכוהל כתב (ר') במקום (ד) וק"ל :

(כל נבוככי לומפא (יאחיקיע איל העל) (שעם שרימעיל) (וקררש) (ברא ברא) (לא) המה ר"ת של הפסוק (כי לא נחש ביעקב וקסם בישראל כערה יאמר ריעקב ולישראל מר פעל אר) * מתחיל בדאשי תיבות של הפסוק הכל * ולתיב אותיות שכיות שליטת כו' עד גמירא :

חזו האיד ככותב מכוהל בטומאתו בלותיות רביעית חקר אות (ס) מהיכה (וקסם) ובאותיות תמישית מיותרות (ר) חזו האיד ככותב זיוף התורה שכלל הקמיעות שכתב את הפסוק הזה כתב וקסם במקום שג"ל ולא קסם :

וכקוף הקמיע רשם אותיות (מלח) (כאח) (שי) (פה) (ה) * ר"ת של הפסוק * (שבשפה לא תחיה) * ראשונות שכיות שליטת רביעית ותמישית דוק ותשכפ *

בגוף הקמיע רשומים אותיות משוררים בין השמנות /קקאלתק) כדי לכלכל הקורא בטומאת בית הסתרים והיא בוקעת *

גם לא לחנם שכקוף הקמיע הפך הסדר לכתוב זכו שתי כי כך מקובל מליכל פרוקטין ימ"ש כביא שקר של אותו הכת וכן כמאל ככתביו שלו שהוכחו ליד הגאונים ו"ל שכיתגדל שמו יהי"ש זכו עיקר ושכתי טפל *

יעקר משורש גועס וימח זכרם מהארץ *

בקותם בין אשר לפניך *

עתיק יומין

בעולם מלך
ולא מה בכבש נשררת כימ

Anotace

Jméno: Adam Venhuda

Fakulta: Filozofická fakulta

Katedra: Centrum judaistických studií Kurta a Ursuly Schubertových

Název bakalářské práce: Šabatiánské hnutí na Moravě

Vedoucí bakalářské práce: Doc. Tamás Visi, Ph.D., M.A.

Počet znaků: 13 812

Počet příloh: 1

Počet titulů použité literatury: 46

Klíčová slova: Dějiny, Morava, Židé, Šabtaj Cvi, Hnutí Šabtaje Cvi, Šabatiánství, 17. století, 18. století, Raný novověk

Charakteristika práce: Tato práce zkoumá vzájemný vliv mesianistického hnutí Šabtaie Cvi (1626 – 1676) na moravské Židy. Uvádím zde počátky tohoto hnutí, osobnost jejího zakladatele a také pár hlavních podporovatelů. Práce se soustředí na vliv rozličných hledisek židovského života a šabatiánského hnutí. Zkoumám zde stopy šabatiánských proroků na Moravě a také nahlížím blíže do kontroverze kolem rabína Jonathana Eybeschütze (1690 – 1764). Vycházím zde hlavně ze sekundární literatury, ale také ze soudobých hebrejských pramenů.

Annotation

Name: Adam Venhuda

Faculty: Philosophical Faculty

Department: Kurt and Ursula Schubert Centre of Jewish Studies

Title of the thesis: The Sabbatean Movement on Moravia

Supervisor of the thesis: Doc. Tamás Visi, Ph.D., M.A.

Number of characters: 13 812

Number of attachments: 1

Number of utilized sources: 46

Key words: History, Moravia, Jews, Shabbatay Zwi, Sabbateanism, Sabbatean Movement, 17th Century, 18th Century, Early Modern Period

Characteristics of thesis: This thesis examines the mutual influence of the messianic movement of Sabbatai Zevi (1626 - 1676) on moravian Jews. I present here the beginnings of this movement, the personality of its founder and also a few main supporters. The work mainly focuses on the influence of various aspects of Jewish life and the Shabbatian movement. And also examine the traces of the Sabbatian prophets in Moravia and take a closer look at the controversy surrounding Rabbi Jonathan Eybeschütz (1690 - 1764). I come out here mainly from secondary literature, but also from contemporary hebrew sources.